

RĂVAȘUL

Editor și redactor
Petru P. Bar

Adresa: Jokai u. 6.
Pe 1 an (52 nr. de câte 16 pag.) 6 cor.
Pe o jumăt. de an (26 de nr.) 3 cor.

Întemeietorul foii:
Dr. E. Dăianu.

Sonete.

o o

I.

Voi sfetnici mari cu rosturi iscusite,
Tâlcuitori de păsurii și suspine,
Voi visători de vremuri mai senine,
Stejari ne'nfrinți în vifor și ispite,

Ai vostri frați de veacuri lungi, haine,
Cu frunțile plecate și cernite
Gemând socot a vremilor clipite
Și-și deapănă nădejdea înspre bine.

Pe voi, pe toți, cu doruri înfrățite
Un vis străbun la sinul lui ve strînge
Și la cerșit în lume ve trimite...

Iar când în dar rugarea vi se frînge
De porțile străine zăvorite —
Un neam întreg să jeluie și plînge...

Ion Rușioru.

Traducători și editori.

Suntem într'un timp, când trebuie să arătăm cea mai mare luare aminte, față de chipul în care ni-se împărtășește cultura, precum și față de valoarea, de însușirile și de trăinicia ei. Se impune adecă o mai mare scrupulozitate în alegerea feluritelor elemente de cultură ce trebuiesc socializate, precum și un mai mare spirit de gospodărie, spirit de rânduială, în ceea ce privește felul în care se face această răspândire a culturii, căci niciodată nu vom putea ajunge un popor de cultură, de nu vom ști să aducem pe altarul culturii jertfa unei munci sistematice și disciplinate. Toate căile, pe care poate umbla cultura, dela însăși școală, și până la cea din urmă tipăritură cu nume de ziar, toate trebuiesc să lucreze disciplinat, în sensul unei reale pregătiri culturale a sufletului nostru. Această pregătire culturală trebuie să fie așa fel concepută, încât, cel puțin generațiile care se ridică de-acum înainte, să ne hrănească neamul cu bărbați de o sănătoasă alcătuire sufletească, bărbați de o energie rodnică și de o valoare morală.

Ne trebuie o cultură așa fel încheată, încât adăpându-ne la izvoarele ei, să simțim că sporește în noi energia, că sporesc îndemnul și pornirile bune... A lucra deci la îmbogățirea culturii noastre, asimilându-i elemente potrivite sufletului și firii noastre românești, e ținta ce trebuie urmărită, neîntrerupt, pe deoparte, iar pe de alta, a lucra pentru răspândirea ei în adâncurile maselor largi ale poporului, e câmpul de muncă, ce-și adastă de multă vreme muncitori harnici și înțelepți.

Unul dintre mijloacele de-a ne îmbogăți cultura, netăgăduit că sunt și traduceri, adecă tâlmăcirile pe limba noastră a frumseților care zac în literaturile celorlalte popoare. Nimeni nu ne-a povățuit, că din sentiment național, ar trebui să ne zăvorâm porțile culturii noastre, să ne astupăm ferestrele,

pentruca să nu poată răsbate pe nicăiri razele de cultură, ce-ar putea să ne vină de-aiurea.

Aceasta ar fi, firește, cea mai mare rătăcire, căci lumina trebuie lăsată să năpădească din toate părțile, cultura trebuie mereu înviorată, mereu înnoită și îmbogățită, pentruca să ne putem face din ea o vecinică armă de luptă și de-adaptare o armă potrivită totdeauna timpurilor și împrejurărilor în care trăim.

În această tendință de îmbogățire a culturii noastre însă, trebuie să fim călăuziți de următorul principiu: din ogorul culturii celorlalte popoare, trebuie să culegem numai acea ce se potrivește cu firea noastră, cu viața noastră, cu rostul nostru. Nimic la întâmplare, ci totul în vederea unui aceluiaș scop, acela de-a împuternici și mai mult ființa neamului nostru, de-a-i întări personalitatea, și de-a-i lămurii căile pe care trebuie să meargă.

Ori unde ne-am avânta deci gândul nostru să fie îndreptat tot în urmă, la coliba din care am plecat, la coliba gospodăriei noastre culturale, pentru înfrumusețarea și întărirea căreia trebuie să muncim. Acesta-i îndreptariul, de care trebuie să se țină traducătorii noștri. Să se asemene cu albinile din stup, care pornesc în roiuri mari să coindă prin grădini și prin poeni, culegând cu migăleală răbdătoare picul de miere, din care făuresc cu grige, cu meșteșug și cu rost fagurul dulce și hrănitor.

Pildă frumoasă, în ceea ce privește traducerile, primim din trecutul nostru cultural. Începând cu anul 1830, sub îndreptariul dat de Eliade, se deschide o adevărată eră a traducerilor. Dascălii din vremea aceea, tinerii cari se adăpaseră la cultura Apusului, și chiar mulți dintre boieri cu iubire de carte și de neam, se ostentau întru a tălmăci pe limba noastră, cărțile străine, care-le fermecase sufletul și pe care le socotiau de folos și pentru neamul lor... Fără îndoială, că acum activitatea lor nu mai are decât o valoare istorică; ceea ce trebuie reținut însă, e faptul, că oamenii aceia lucrau cu tendința lămurită să-și slugească neamul, punând umerii, fiecare după puterile sale, la ridicarea lui culturală.

Traduceau prin urmare atunci cărţi morale, cărţi educative, cărţi în care se proslăveşte virtutea şi simţămintele curate, precum: Robinson Crusoe, Paul şi Virginia, Carol XII. de Voltaire, Mărirea Românilor de Montesquieu, Télémaque al lui Fénelon, Genoveva de Brabant etc. Cu un cuvânt oamenii cărturari de atunci, înţelegeau să facă din traduceri, un izvor de cultură, un mijloc de educaţie şi de edificare pentru neamul lor.

Vremile s'au învălmăşit însă, şi-n învălmăşiala şi-n zăpăciala lor noi ne-am pierdut rostul bun şi cuminte: n'am ştiut să ducem firul mai departe, ci am fost ispitiţi de alte căi, alte preocupări şi alte predilecţii au venit să ne frământa sufletul.

Acesta-i unul din păcatele noastre mari, anume lipsa de continuitate, lipsa de stăruinţă şi de sistem în orice direcţie de muncă...

Aşa că astăzi, când stăm să socotim cărţile tălmăcite în limba noastră, nu vedem decât lucrări răzleţe, lucrări întâmplătoare. Nu avem adecă o activitate sistematică, orânduită şi conştiincioasă, de pe urma careia să culegem un bogat mănunchiu de cărţi, bine alese şi bine tălmăcite, din totalitatea cărora să desfacă un sens, un scop, să se vadă adecă direcţiunea pe care câtă s'o întipărească sufletelor noastre.

Una din datoriile vremii de azi deci, e şi aceea de-a umplea acest gol, această lipsă a literaturii noastre, desfăşurând o activitate harnică şi bine înţeleasă.

Gustul de citit s'a întins, dragostea pentru literatură e mai pronunţată, tineretul şcolar de azi dovedeşte a fi mai închinat spre carte şi mai disciplinat: în toate şcolile secundare s'au înfiinţat societăţi de lectură, care câtă să şi alcătuiască biblioteci, să se aboneze la toate revistele de seamă şi să fie în curent cu orice mişcare de ordin cultural.

Un asemenea tineret deci, care cere cultură în mod disciplinat, trebuie servit în acelaş fel, trebuie adecă să i-se pună la dispoziţie cărţi alese, cărţi care să-l înnalţe, cărţi care să-i imprime cea mai mare energie sufletească, căci trebuie să se ţină socoteală, că noi încă n'am eşit din faza creşterii,

că deci încă avem nevoie de educație, și că prin urmare nu ne putem permite libertatea de a ceti fără alegere.

Se impune deci, că de acum înainte, numai oamenii conștiincioși, numai oamenii chemați, numai oamenii cu simț literar, numai aceia să se îndeletnicească, cu meșterșugul tălmacilor.

Câteva traduceri apărute în timpul din urmă, ne fac să nădăjduim, că vor începe să se deschidă vremuri noave, și-n aceasta privință...

D-l N. Gane ne-a dat »Infernul« lui Dante, d-l Murnu ne-a dat, într'o mipunată traducere, 12 cântece din »Iliada« lui Omer, d-l J Gorun ne-a dat »Faust« al lui Goethe, d-l Sadoveanu un mănunchi ales din povestirile lui Maupassant, iar poetul Octavian Goga a publicat mai acum câtă-va vreme în »Luceafărul«, o traducere a vestitei opere »Tragedia Omului«, de Madach, și care ar fi bine să apară și'n volum. Sunt deci atâtea semne îmbucurătoare. D-l Iorga, prin „Floarea Darurilor“, a stimulat iarăși într'o măsură mare dragostea pentru traduceri, scoțind la iveală forțe reale, care desigur nu vor zăbăvi să-și aducă roadele unei munci mai serioase și mai bogate.

În stimularea și-n buna îndrumare a traducătorilor, firește că nu se poate tăgădui rolul însemnat, pe care-l poate avea un editor harnic și priceput. Până acum avem destule încercări, de a se edita cărți traduse; nici un editor însă nu s'a făcut vrednic de o activitate continuă în acest sens, de o activitate durabilă și sistematică. Sunt informat însă, că institutul »Minerva«, e hotărât, ca alături de biblioteca autorilor români, să întocmească și o bibliotecă de autori streini, și că pentru aceasta a cerut concursul celor mai aleși scriitori ai noștri.

Netăgăduit, că numitul institut e cel mai chemat să facă lucrul acesta, și nu ne îndoim de izbânda noiei sale întreprinderi, care va fi o întreprindere de cultură, iar nu o întreprindere negustorească.

București, 2 Noemvrie, 1907.

D. Tomescu.

Intre două lumi culturale.

— Studii din istoria luptelor bisericeii române. —

III.

Dositei patriarhul Ierusalimului † 1707.

Celebrul patriarh de Ierusalim Dositei, s'a ilustrat în biserica românilor pe lângă alte fapte mai ales cu aceia, că este întră cei dintâi, cari sar întră descalvinirea acestei bisericei.¹

Aici nu-i facem monografia, ci căutăm pe scurt a atinge numai acelea momente, cari să rapoartă strict la viața bisericeii noastre.

A trăit 108 ani dintră cari 41 patriarh al „sfintei cetăți“, întră anii 1665—1707.

Ca și alți prelați greci, pe vremile trecute, a petrecut mai tot în România, pe care o cunoștea perfect, de mai nainte decând a călătorit prin ea cu antecesorul seu bătrânul Nectarie, al cărui arhidiacon era.

Dositei, dela o soră a sa, avea doi nepoți: pe Hrizant Notaras, arhimandrit în Ierusalim, care i-a și succedat în patriarhie, și pe Neofit Notaras, locoțiitor de scaun și epitrop al său în Ierusalim.

Dositei avu la români uriașul rol de a fi supraveghetor al dreptei credințe, organizator al silințelor pentru cultură și sfetnic ascultat orbește în cele bisericești.¹

Ca la toți prelații greci ai răsăritului, așa și lui Dosoitei, care dealtmintrelea urmăria cu mare iubire și râvnă desvoltarea civilizației orientului, desvoltarea aceasta i-se părea posibilă numai în forma grecească.² El era »un fel de hipermitropolit al Brâncoveanului în strălucirea învățată, în măreția patriarhală a căruia se perdea cu totul smerita figură de călugăr bolnav

¹ Ardelean ist. diec. Oradea II, 21.

² Iorga ist. liter. rom. București 1901 I. pg. 42, 43.

³ idem ibid 36 și C. Erbiceanu. Cronicanii greci pg. 103.

alui Teodosie, mitropolitul de scaun«... A fost »... de o potrivă de împunător prin cunoştinţele, vrâsta şi maestrea ce-i era întipărită în figură. Pe acesta îl putem considera ca pe cel dintâi statornicitor al renaşterii greceşti în principate«.³

La 1680, în mănăstirea Cetăţuia (lângă Iaşi) Dositei fundă o tipografie grecească, desigur pe banii românilor ca apoi prin tipărituri greceşti să împiedece literatura naţională, suspectă de novizme religioase.

Aici la 1682 se edă cartea lui Nectarie, antecesorul imediat alui Dositei, în patriarhatul Ierusalimului »despre primatul papal.«

La anul Dositei publică greceşte tot aici opera lui Simion de Salonic »contra eresurilor.«¹

În anul 1690, iese de sub presă, »pravoslavnică mărturisire« alui Petru Movilă, în textul revidat de Meletie Sivigul protosinghelul bisericii mari din Constantinopol la aceasta ediţie Dositei adaugă un tratat scris de el însuşi, în care cvalifică înnoirile protestante de »nebunii.«²

»Mărturisirea« lui Movilă fu tradusă şi pe româneşte de fraţii grecieni: Radu şi Şerban. Le au ajutat şi Stolnicul Cost. Cantacuzen. Fu tipărită în 1692 prin episcopul Mitrofan al Buzăului. Grecienii greşesc zicând ca autorul »mărturisirii« e Nectarie patriarhul Ierusalimului. Nectarie a însoţit-o numai de o precuvântare. Altcum grecii au voit cu ori ce preţ ca ei să figureze în lumea ortodoxă ca auctorii »mărturisirii ortodoxe.« li supăra că apărarea ortodoxiei să revină altui neam.

»Mărturisirea« aceasta până în prezent a avut 10 ediţii româneşti. În 1877 a eşit în Sibiu; Sinodul din România în 1893 şi-a rezervat şie-şi dreptul de a edita aceasta carte simbolică.

Preste 9 ani, grecii earăşi capetă o ediţie nouă a mărturisirii lui Movilă, acuma însă după textul celei din Olandia şi nu se tipăreşte în Moldova,³ ci la Bucureşti. La aceasta,

³ Iorga ibid. 32.

¹ Iorga ibid. 32, 33, idem lit. relig. pg. 200.

² idem ibid 44.

³ Iorga ist. lit. relig. 1904, pg. 213. tipografia din Cetăţuia par^e

ediție Dositei earăși nu se poate răbda să nu închine ceva și eterodoxilor. Aduge deci enhiridionul »manual contra schizmei papistașilor.«⁴

Cu alungarea turcilor din Ungaria steua calvinilor mergea spre apunere, cu atât mai tare apucase a străluci soarele, pentru catolici scutiți deaici în colo de vulturii Habsburgilor din Viena. De o năvălire a catolicilor își temeă acum practicul ierarh din Ierusalim ortodoxia orientală.

La anul mântuirii 1698, Dositei cu cartea sa intitulată »carte de iubire,« (tómos agápes) apărută la Iași,¹ pare că ar învăli Steagul roșu al războiului teologic și ar eși pe arenă cu ramura de oliv a păcii creștinești. Dară numai se pare, căci opera și-o botezase „carte de iubire“ de odată spunea însă că e »impotriva latinilor«, katà latinous.

Știut este apoi, că „iubirea“ cu »impotrivirea« nici când nu au dus casă bună la olaltă. E contrazicere »in adjecto,« căci scris este; »iubirea² nu se îndărătnește, nu se trufește;« eară bogata literatură polemică alui Dositei, unul dintră cei mai mari savanți ai teologilor orientali — tocmai în punctul cardinal al iubirei deaproapelui, și al modestiei clericale, se remarcă mai puțin.

Pe nume numește fătul d-l Iorga când o pleznește cu vorba »o compilație războinică.«

În 1690 Dositei edă la București cartea lui Maxim din Pelopones despre »schizma papistașilor.«¹

Cartea aceasta fu întoarsă și în limba noastră și tipărită în 1699 sub titula: »Carte sau lumină cu drepte dovediri din dogmele Besearicii Răsăritului asupra dejghinării Papistașilor.«

d-lui Iorga că e dusă în Iași la 1692, la S. Sava și se numea »a sfântului mormânt«

⁴ Iorga ist. lit. I, 44, 36 cnf. și Bian Hodoș, bibliograf. rom. veche 337—339.

¹ Iorga lit. relig. 213. idem liter. rom. univerzală în sec al XVII| 36 Bian l. c. 337—339.

² I Cor. XVIII 4.

¹ Iorga lit. relig. 213. 217, 218.

După 4 ani de pauză Dositei publică tot în Bucureşti un opuscul în contra lui Ioan Cariofil, pe care îl muştră pe tema că ar cochetă cu calvinii. Cariofil încă nu vrea să rămâie dator şi așa la 1697 »publică şi el un răspuns manual« la unele nedumeriri alui Constantin Cantacuzino² stolnic, (dapifer, pânier) cari apoi sună în definitiv lui Dositei, arătând că el nu este calvinofron.

Încă dela 1692 se lucră în Iaşi la »marele conglomerat« de polemică alui Dositei, intitulat, *cărtea împăcării s'au schimbului*,³ La aceasta operă își slăesc puterile numai puțin ca 7 scriitori »pentru de a răzbi pe papistași.« Principele Moldovei Antioh Cantemir bătrânul, nu a ajutat aceasta întreprindere cu nimica, el nu prețuia cărțile.

La sfatul și sprijinul lui Dositei publică Sevastos Chimenitul învățătură dogmatică (dogmatiké didascalía). Sevastos era directorul școlii gecești din București; opul seu cuprinde o sumă de deslegări la întrebări interesante și captivoase în aceeaș vreme.¹

Antim Ivireanu ca episcop de Râmnic editează în tipografia sa la 1705 o a treia carte, (tomos) alui Dositei. O cheamă »carte de bucurie« (tómos charas) carte de daruri. În aceasta se aduc argumente noi în contra *Latnilor*. În predosloviă, după ce silințele pentru *unire* a iezuiților izbândiseră, patriarhul promite a reveni în altă carte asupra unirii, pe care o socotește: „*legătură vădită cu diavolul*,” ce se impune ortodoxilor la Lemberg, ca și în statele coroanei ungurești.

„La Beci, adecă la Viena, unde este scaunul împăratului Germaniei, e cardinal unul Kollonich, care a scris din Viena, că sârbii, românii și grecii ce sunt în Ungaria și în Ardeal și în Sârbia și în Croația se cetească symbolul cu adaușag, să primească azima, să recunoască purgatorul și să proclame pe papa Romei drept cap al întregii biserici.“²

² idem ibid. și idem lit. rom. I. 35 45, 418

³ *Bian* I. c. IV—V 338

¹ Iorga lit. relig. 213

² Iorga ibid. 213, 214, idem lit. I 43, 44, 45

Asupra unirii nu iau mai ajutat Dumnezeu să revină, patriarhul slăbit de bătrânețe, peste doi ani își dă obșteşcul sfârşit, fără că să fi putut face pe românii și slavii, cari s'au unit, să se întoarcă earăși la ortodoxia, părăsită tocmai pe vremea, când teologii orientali mai tare tunau asupra punctelor diferențiali dintră biserica catolică și ortodoxă.

Nici ultima sa mare lucrare, istoria patriarhilor de Ierusalim, nu au putut'o termina, necum să mai aibă vreme și putere pentru de a începe și termina și o altă scriere nouă, a unirii, desigur tot așa de grea ca și cele premergătoare.

Istoria patriarhilor au terminat'o și publicat'o următorul lui Dositei, nepotul seu de soră, Crizant Notara, în 1715 la București.

Cărțile acăror pomelnic îl făcurăm, afară de istoria patriarhilor, sunt toate de domeniul așa numitului „odiu' teologic.“

Dositei a cultivat și alți câmpii ai literaturii eclesiastice grecești,¹ și le au tiparit în tiparnițele românilor, pe cheltuiala românilor, așa: „Antologhiul“ la Snagov în 1697. „Psaltirea“ la 1700 în Snagov. „Liturghia“ greco-arabă la 1701 Snagov și tot în această limbă peste un an „Ciaslovul“, și leau dăruit creștinilor din Siria. Apoi „Sfințirea bisericii“ 1703. Slujba Sfântului Visarion 1705.

Afară de terenul polemic și de cel coral, Dositei ca om practic și politicos ce era, nu uita nici de trebuințele instructive și însinuitoare.

Dă vânt unor scrieri, acăror sujet vine în nex strâns cu țara românească, »a doua¹ sa patrie,« și cu familia domnitoare. Toate acestea firește nu în limba patriei, ci în limba maicei lui — grecește.

La 1691 edă »învățăturile lui Vasile Macedoneanul cătră

¹ Vezi-le la Bian I. c. III 251, 273, 298, IV—V 337, 338, 369, 378, 385, 457, 463, 501.

¹ Dositei în o scriere își numește patria sa Grecia. Iorga lit' relig. 177.

împerătescul său fiu,« pentru de a contribui la creșterea fiilor lui Brâncoveanu.²

»Slujbele sfintei Paraschiva și Sfântului Grigore Decapolitul, pentru că moaștele cuvioasei, se păstrează în Iași, încă de pe timpul voivodului Vasile Lupu, carele le cumpărase foarte scump, eară ale lui Grigorie, la mănăsrirea Bistrița, în Oltenia.

»Oficiul Sfântului Constantin, deoarece acesta era patronul ceresc alui Brâncoveanu (1696). În 1697 s'a tipărit ¹ panighiricul lui Constantin Cel Mare, al cărui auctor era Gherasim, patriarhul Alexandriei, adăpostit de Brâncoveanu.

Dositei a făcut să se tipărească, încercările literare ale fiilor lui Brâncoveanu: Stefan și Radu, »cuvântările festive«; tot astfel și cuvântările lui Gheorghe Maiota dascălul de casă a acestor principii. (1701—1767.)

La 1704 se] tipărește, »paralelele lui Plutarh.« traduse în grecească nouă, de Constantin, fiul cel mare al Domnului Constantin Brâncoveanu.

Cărți de cuprins instructiv, tipărite sub influința și revizia lui Dositei »Eortologiuul« lui Sevastos Chimenitul Snagov (1701) adecă explicarea însemnătății tuturor serbătorilor, un operat ca alui Nilles ² »Kalendarium Manuale«, atât de celebru astăzi. »Descrierea Muntelui Sfânt« făcută de medicul Ioan Commen Acesta devini mai apoi episcop la Silistra, sub numele Ierotei, »Cartea despre Preoție a lui Crizant Notara (1702.« nepotul lui Doistei.

Despre cărțile stiințifico polemice ale lui Dositei, observă — nu fără aluziune — d-l. Iorga: ¹ »Cu banii lui Brâncoveanu se duse astfel un război teologic inverșunat cu arme grecești masive

Atâta teologie greoaie nu pornise nici odată din țările noastre, ca să zdrobească întăriturile celor de altă lege.«

Dela aparițiunea Bibliei de București, (1688) chlagul limbei noastre literare, și până la 1716, au ieșit de sub teascurile

² Fu întoarsă și pe românie însă nu sa tipărit.

¹ La tradus și românește.

² Iezuit prof. univers în Inscrush † 1906.

¹ Iorga ist. lit. relig. 213.

principatelor române, vr'o 80—90 cărți grecești. Cele românești sunt mult mai puține, dar de un folos incomparabil mai mare.²

Logofetul moldovean și marele nostru cronicar Nicolae Costin † 1712 ca literat teologic așa caracterizează pe Dositei. „A scos în tipar multe cărți în potriua ereticilor, cu filozofia dăscăliei lui, că era om prea învățat și îndrăzneț la cuvânt, drept cu ori cine».³

În opozițiune cu vederile criticei literare de până aci asprul istoriograf d-l. Iorga susține, cumcă celebra prefață dela »liturghia« de București, din 1680, încă e opera grecului Dozitei.¹ El a făcut de s'a tipărit liturghia în limba slavonă (medio bulgară, dialectul slav bisericesc] și numai tipicul e românește.²

Tot Dozitei ar fi redactat și întinsa prefață dela Biblia de București³ din 1688.

Dar zelosul patriarh se erigă de îndreptător al credinței și pentru biserica română din Ardeal.

Când mitropolitul bisericii acesteia Atanasie luă daru arhierii în Ianuar 1698, din mânilor exarcului din București Teodozie, patriarcul Ierusalimului, deslăudatul Dozitei, să simte nunumai îndreptățit, dar și îndătorit a dăscăli și încă în scris pe capul bisericii din Transilvania.

Instrucțiunea ce o dă nu e un simplu sfat frățesc, ci o adevărată poruncă. Dozitei se gerează de formal superior al bisericii transilvane, și cuvântează eacă numai așa ca din spatele calului.

Învățătura în sine apoi nu e deamă de capul luminat al celui ce-o împarte. E cuprinsă în 22 puncte, și e atât de elementară, în cât e superfluă și pentru cel mai dosit preot al timpului de atunci.

Dozitei prin aceasta instrucțiune a intenționat a feri biserica ardeleană de protestantism și catolicism. Stăruie asupra sfintelor

² id. ibid. 215, 111.

³ Iorga ist liter. univ. I. 67 nota 8.

¹ Iorga lit. relig. 204.

² Bian I. c. 234—237.

³ Iorga ibid. Cipar acte 251

taine (7—15) cultul duliei al sfinţilor. (18). Pentru mântuire nu e destul numai credinţa, e nevoie neapărată şi de fapte bune (19) Se inculcă venerarea sfinţelor icoane (17) Ritualul şi ceremonialul să se observeze (16, 21). Să se ferească de simonie (22) Să asculte de mai marii politici, şi să facă astfel, clerul şi poporul (1) Să se predice poporului în limba sa (2, 3, 4). În punct 11, se opreşte căsătoria a II a preoţilor în toate trei speţile sale: adevărată, interpretativă şi similitudină. În punct 20 să face atent Atanasie, a se feri de prorocii mincinosi, (aluziune fină la calvinii din Ardeal). Toate îndoielile să le deslege în sinod, şi de nu să va putea să provoace deciziunea sinodală a exarhatului din Muntenia, ori chiar şi a patriarhatului din Țărigrad.

Contra latinilor e îndreptat punctul 10 unde se zice cumcă materia sfintei cuminecături e pâinea dospită şi cuminecarea să se facă sub ambele speţi deodată.

Limba *naţională*, ca limbă liturgică e cu totul izgonită din Sionul românesc al Ardealului. Numai *predica* şi *evangelia* la liturgie, au să fie spuse pe limba poporenilor, toată ceialaltă slujbă, cântările, toate cărţile liturgice şi corali au să fie slavoneşti şi elineşti. (p. 2, 5, 6).

Eată cum sună canonul antinaţional: „Trebuie Arhieria ta, slujba bisericeii adecâte Ochtaiul mineele şi alalte cărţi ce se cântă Duminicele şi Serbătorile şi slujba de toate zilele, să te nevoieşti cu deadinsul să se cetească toate pe limba *slovenească* sau *elinească*, eară *nu* româneşte sau întralt chip.“¹

Dozitei se încumetă a proscie limba română din biserica Transilvaniei acum la anul 1698, când aceea fu introdusă în mod oficial prin decret sinodal, întărit de mitropolitul Sava Brancovici II şi de principele ţării Mihai Apaffy I. la 1675.² Aceştia sacţionară, cumcă cărţile bisericeşti cari sunt „scrise şi scoase pe limba românească, să se cetească, şi să se înveţe în biserica creştinilor şi întralte locuri unde va fi lipsă...“ şi

¹ Alex. Geanoglu Lesvisdar ist. biser. Bucuresti 1845. pg. 399 şi regx.

² P. Maior, la Cipar frag. 146, 149, 150.

popii, cari nu se nevoesc cu *românia* ci tot cu sârbie, uni ca aceia — şi lor facuşi de cătră Dumnezeu pedeapsă, şi de cătră poporani urâciune, şi săborului scădere — *cu un cuvânt să se oprească din popie.*“

Pe timpul acesta apoi după cum bine se stie din istoria literaturii noastre, limba naţională, după ce se afirmase sub protecţiunea domnitorilor: Şerban Cantacuzen şi Constantin Brâncoveanu în viaţa literară şi socială, cerea intrare şi urcare şi la treptele altarului din Muntenia, metropolitul vremii de atunci, Teodosie la sfinţirea sa întru arhieru, ceteşte credeul româneşte, în faţa acestei lumi schimbate, dizpoziţiunile ierarhului grec, ca întârzie, de sigur mitropolitul Atanasie nu le va fi luat ca serioase, abstrăgând dela acestea şi pentru simplul motiv, căci sunt prea inzolent textuate. Deloc în introducere începe cu „*acestea şi poruncim*“ ca apoi să ajungă a zice în articolul ultim (22) „*ca să nu lungim vorba, poruncim arhieriei tale să păzeşti dogmele, tainele şi năravurile bisericii răsăritului neclintite.*“ etc.

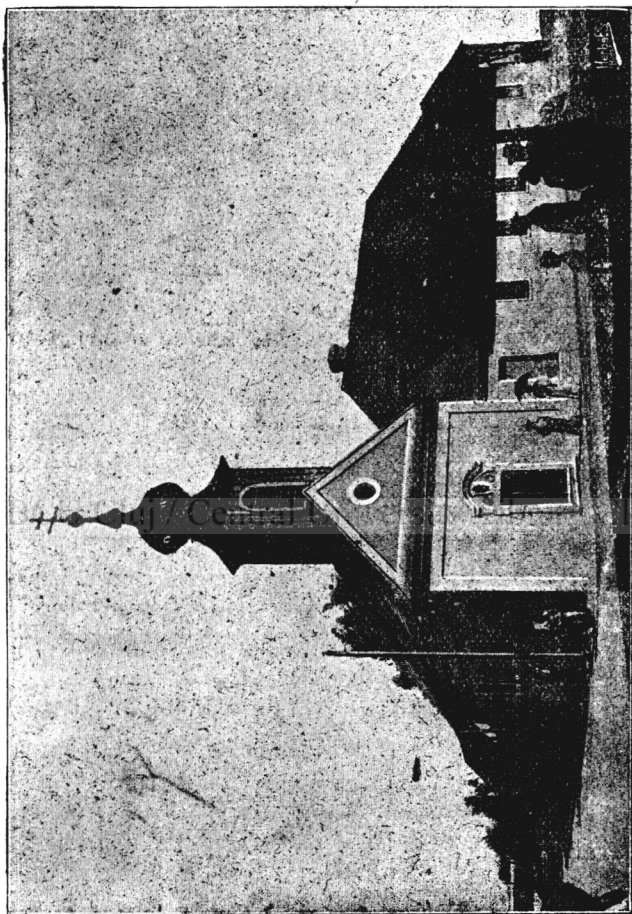
(Va urma)

Raporturile noastre cu Biserica.

— De Episcopul Prohászka. —

Are şi catolicismul defecte; şi noi trecem prin multe hârţueli şi sbuciumări, pe cari le provoacă, nu prigonirile din afară, ci greutăţile psihologiei noastre. Şi organisme mari au boale. Uneori şi clerul dă ansă la acel crud »verdict« care zice »*omne malum ex clero*«; viaţa sufletească poate să o innăbuşească uneori acel formalism, care lipseşte forma de cuprins, şi goleşte potirul cel clasic de vinul seu cu foc. Şi pe noi ne poate cuprinde uneori acel spirit strâmt, care să teme de ori ce recunoaştere a răului, de ori ce autocritică, şi astfel pune piedecă ori cărei mişcări mai libere; uneori poate ajunge la stăpânire acel cvietism retrograd, care se poticneşte şi se priponeşte pe terenul intelectual, social şi politic, şi acest pri-

pon nu înseamnă siguranță, ci robie. Și clerul se poate laicisa, cum s'a laicisat de pildă în episcopii medievale și din epoca renașterii; și în viața noastră sufletească să poate înstăpâni o

Vechia Biserică gr.-cat. din Timișoara

anumită stagnare, în urma căreia plutim prin bălți de apă stătută și printre prundurile unor ape secate.

Aceasta cunoaștere a stărilor însă nu sufoacă nici măcar o schinteie din flacăra iubirei, ce o avem față de sfânta maică biserică, pentru că în ciuda tuturor greșelilor noi recunoaștem

în ea aşezământul cel mai sublim și fără păreche, pe care l'a întemeiat Domnul Christos și care păstrează sângele lui Christos în taina sa, ca și sufletul lui Christos într-o învățătură sa. Aceasta este instituțiunea lui Dumnezeu, în care locuiește spiritul sfânt și nu lasă ca porțile iadului să o biruiască. Ea este încredințată dela Dumnezeu, ca să călăuzească neamurile pe căile lui Christos și să le crească în spiritul lui, și ea răspunde cu credință acestei misiuni, din generație în generație.

Generațiile acestea însă sunt foarte individualiste; ele se deosebesc foarte mult în sentimentele și dispozițiile lor; altcum era credinciosul din evul mediu, și altfel e creștinul catolic din marile orașe de azi. Sunt frați, dar felul lor de traiu este în deosebite zone. Și deosebirea cea mai mare între ei este aceea, pe care evoluția democratică o justifică pe deplin: un grad mai înalt și mai viu al conștiinței de sine.

Omul modern e mai conștient; el privește cu suflet mai deschis orizonturile largi, în timp și spațiu, ale lumii și ale istoriei. El atribuie o valoare mai mare vieții pământești și vrea să se și valideze aici, în ea. Pentru el și existența pământească are în sine un mare preț, ca teren a dezvoltării energiilor, al validității personale a omului. În urma operelor sale create aici, cari și ele sunt după planurile ideilor dumnezeiești, omul modern are o conștiință mai hotărâtă și de aceea el se interesează viu de viață și de toate problemele ei.

Acest om mai conștient pretinde mai mult respect pentru însușirile sale de neam, naționale, și dacă se luptă pentru dreptul natural dat de Dumnezeu, ca Polonul să zică „Tatăl Nostru“ polonește, Ungurul ungurește, Românul românește, îi place și aceea, ca afară de acțiunea sfântă a liturghiei, — a cărei tainică măreție și sfințenie așa de frumos o păstrează clasică limba latină — să folosim cât se poate mai mult limba națională, și poporul să nu-l silim să zică litania lătimește, când o poate zice și în limba lui. — Ii ride inima când în biserică răsună cântecul popular al poporului și simte bine marea deosebire ce este între o liturghie a cărei acțiune e însoțită de cântările poporului, ca de niște acțiuni ale comunității, și între o liturghie, la care poporul e mut și privește negândit sfintele

misterii. Acestea le simte și le înțelege pentru că înțelege sufletul poporului și simte cu el.

Toate aceste sentimente congruează perfect de bine cu prețuirea și iubirea entusiastă a bisericii; și în aceste sentimente se poate picura, prin educație, respectul, ascultarea, alipirea către biserică, dar ca să ajungem la aceasta trebuie să orientăm mai amănunțit pe oamenii moderni asupra proprietăților firești ale bisericii și ale instituțiilor ei.

Omul modern trebuie să armonizeze în biserică elementul dumnezeesc și cel omenesc; pentru că biserică este societate divină și umană; elementul divin nu absoarbe pe cel uman, și cel uman nu înăbușe pe cel divin.

Pentru a ilustra cu o pildă, aci suntem noi, oamenii; și noi stăm așa cumva; și în noi se împreună elementul divin, grația, cu natura, și se validează în ea; „*gratia gratis data*“, — *puterea asta sfântă, se combină cu multe greșeli și păcătoșenii*. În viața socială a bisericii de asemenea se validează elementul divin și omenesc, și Domnul ne-a făgăduit, că elementul omenesc nu va înăbuși pe cel dumnezeesc, dar aceea nu ni-a făgăduit, că elementul omenesc ar slugi în totdeauna, în chipul cel mai desăvârșit, pe cel dumnezeesc, și că nu l'ar conturba nici odată.

Și sunt cu puțință nu numai turburări care ne ajung din afară, prin persecuțiuni, de pildă, ci și de acelea cari din lăuntru nostru ne aduc rele.

În membrii bisericii pot fi rele, păcate, rătăcirii, și acestea pot fi de așa fel, că pe urma lor să sufere întreagă biserică; ba uneori pot fi în biserică rele și rătăcirii de natură socială, adecă într'un chip oarecare general.

Față cu această eventualitate noi credem cu adâncă convingere, că auctoritatea de învățătoare supremă a bisericii în lucruri de credință și morală este infalibilă. Și că această misiune primită dela Christos ea își va implini-o până la sfârșitul lumii; ea învață neamurile și le va îndrepta bine spre scopul cel vecinic; ea va sluji neamurilor cu bune mijloace; și atunci când această auctoritate supremă învață biserică și o cârmuiește, este infalibilă. Este infalibilă în dogme, infalibilă în direc-

tivele generale de morală, infalibilă în adevărurile, cari sunt în legătură cu credinţa şi moralul, sau cari alcătuiesc temelia acestora. Cu un cuvânt auctoritatea supremă este infalibilă când învaţă şi îndreaptă biserica în privinţa drumului ce conduce, şi prin urmare este neapărat de urmat, spre scopul cel vecinic. Nu trebuie însă să ne sforţăm spre a eschide dela biserică, pe întreaga linie, ori ce rătăcire şi păcat; în cazul acesta am voi noi mai mult decât a voit Domnul.

Între cadrele divine ale infabilităţii pot exista nemăsurate înrăuriri ale provincialismului, ale spiritului timpului, şi alte urmări ale unei priceperi defectuoase; în dăra acestora pot să se vâre în biserică greşeli, rătăcirii, defecte sau abuzuri. Să pot lăţi şi în biserică op'niuni greşite, aberaţiuni istorice; în martirologii pot fi însemnaţi sfinţi cari n'au existat; pot exista credinţe despre câte un loc sau despre o relicvie, care să se întemeieze pe o greşeală; dovadă e şi faptul că biserica se corege pe sine însăşi, îşi îndreaptă cărţile sale, opreşte anumite culturi, îşi schimbă legile şi disciplina şi uneori şterge şi câte un sfânt din martirologii. Şi de unde provine aceasta? Biserica e un organism alcătuit din mulţi oameni şi cuprinde în sine multe aşezăminte, supuse unul altuia. E cu putinţă deci, ca singuraticе aşezăminte, de pildă: vre-un cin religios, vre-o eparhie, au dispus a se deprinde lucruri greşite, cari apoi s'au lăţit şi s'au înrădăcinat. Astfel de credinţe şi obiceiuri de sigur nu sunt hotărâri ale auctorităţii supreme ce există pentru adevărurile de credinţă şi morală. Astfel e cu putinţă ca să se lăţească în biserică anumite legende despre anumite lucruri şi astfel de credinţe să devină generale. Credinţa aceasta însă nu este dumnezeiască, ci omenească. Cultul astfel introdus dacă se şi »aprobă« nu e decât permis. Dar chiar şi când s'ar fi lăţit în întreaga biserică, ce are a face o astfel de credinţă greşită, cu doctrina lui Christos şi cu auctoritatea, care păzeşte aceasta doctrină?

În biserică pot să fie şi păcate şi încă multe. Strălucirea sfinţeniei să poate din când în când întuneca în generaţiunile ce urmează una după alta. Biserica are darul pentru a sfinţi lumea, dar lumea nu primeşte de-o potrivă acest dar şi nu

se devotează de o potrivă nici învățaturii ei, nici darului tainelor ei; câte odată lumea e cu neîncredere față de biserică, nu se alipește de ea și astfel lumea se face ca o ramură ruptă și ca un mădular atrofiat.

Dinsticțiunea aceasta corectă între elementul divin și cel uman, nu numai nu împedecă educațiunea bunei simțiri față

Noua Biserică română gr.-cat. din Timișoara.

(1905-1907, Iulie 1908)

de biserică, ci este totodată și un bun mijloc de îndreptare a priceperii drepte și temeinice.

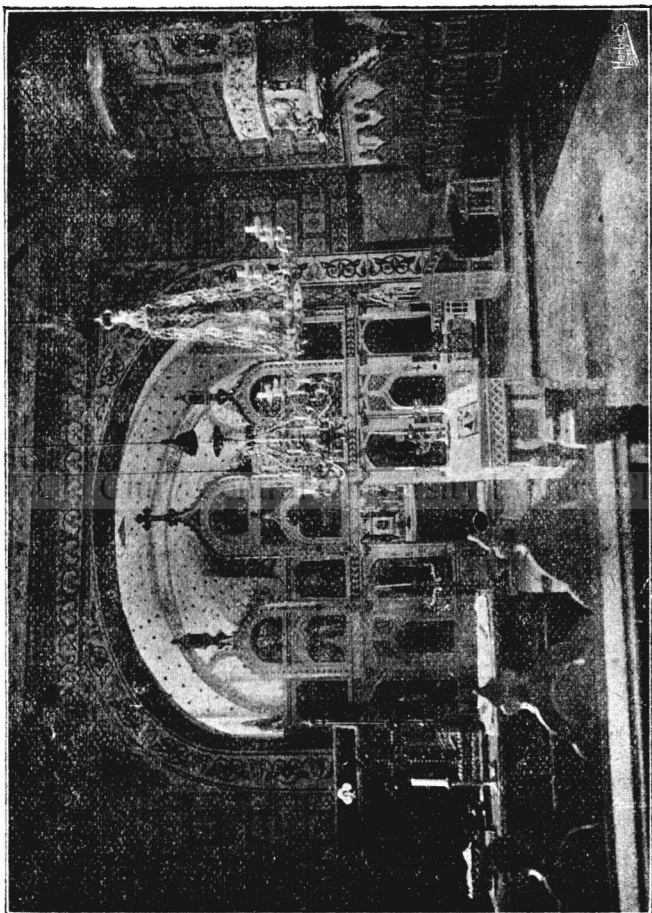
Pe aceasta bază vom fi fii ascultători ai bisericii; ascultători nu în chestiunile politice, sau ale economiei naționale, ci în lucrurile de credință și morală. După cuvintele pontifului papa Piu X: »Cu mare liniște am luat cunoștință despre asigurarea adeseori repetită, că Germanii catolici în trebile religiunii ascultă de auctoritatea sf. scaun apostolic. Deși unii cari nu cunosc adevărul, s'au arătat jigniți de acest lucru, dar

cu totul fără temeiu, pentrucă după cum dovedește experiența, ascultarea aceasta lasă neatinsă libertatea deplină și nețărnută a fiește căruia în toate acele chestiuni, cari nu privesc religiunea, (Scrisoarea către cardinalul Fischer din Köln 30 Oct. 1906).

Este din ce în ce mai de lipsă, ca ascultarea noastră față de biserică să fie »*rationabile obsequium*« adevărată ascultare cu pricepere, care să-și știe da samă de procedura sa. Pentru aceia credința și ascultarea noastră poate să fie fiască, poate să fie naivă, dar naivitatea noastră să fie naivitate în privința simțământului, nu în privința cunoștinței. Știm că credinciosul totdeauna trebuie să fie oarecum copil, în înțelesul cuvântului lui Christos: »De nu veți fi ca acești mici, nu veți intra întru împărăția ceriului«. (Mateiu 19, 3.) Dar nu e de dorit, ba ar fi de nesuferit, dacă ne-am opri la gradul inteligenței, adevărat la gradul cunoștințelor și neorientării copiilor; fie simțirea noastră, dragostea și simplitatea noastră, ca a copiilor; dar deschidă-ni-se totodată ochi, ca să vedem și să știm cum stăm, după cuvântul sf. Apostol Pavel: »Fii mei, nu fiți copii cu înțelesul; în privința răutății puteți fi copii, dar în privința priceperii, fiți desăvârșiți«. (I. Cor. 14, 26.) Și față cu biserica trebuie să avem vedere limpede, aceasta ne va arăta apoi chipul ei așa cum l'a gândit Christos; acest chip apoi ne va impresiona și ne va cuceri inima, ca să credem cu inima și cu sufletul și pornind din această credință să fim gata a asculta cu drag.

O altă necesitate a simțului modern, care pretinde validitate și în sinul bisericii este, dorul de a lucra. Biserica dorește în viața sa socială și în cercul așezămintelor sale o activitate mai intenzivă și se poate, că umplând ea cadrele de drept public, ce i-se cuvine, va avea prospecte de a rezolva frumoase și însemnate probleme. Uneori se simte lipsa unei organizațiuni nouă și atunci biserica și-o crează, precum și-a creat-o în America și de bună samă și-o va crea în Franța. Aceasta o hotăresc lipsele vremurilor. Evident că cultura se lățește în straturi tot mai largi și că chestiunea socială e în primul rând o chestiune de cultură, care țintește a deștepta

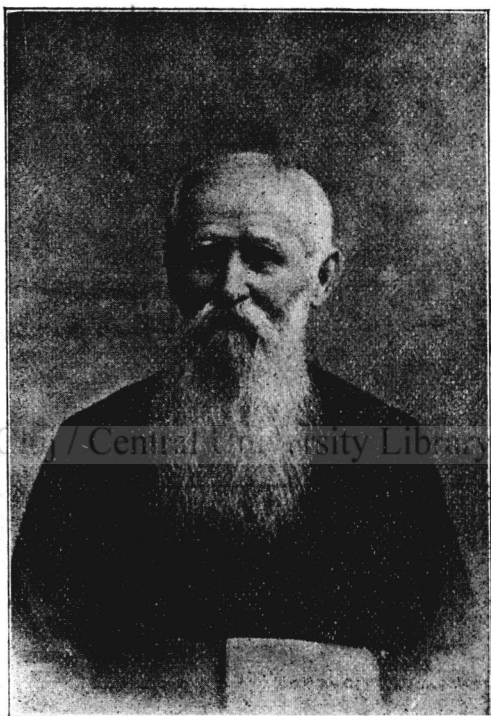
la conștiință straturile mai de jos ale poporului și a-i face și pe aceștia maioreni. Se pretinde, ca drepturile și bușurile culturii să fie drepturi și bunuri de obște, în cercuri mai largi și în

Interiorul bisericii celei noue din Timișoara.

măsură mai mare; firește că și pe lângă aceasta rămâne nechimbată chemarea aristocratică a talentelor de a conduce, și nici o democrație nu e în stare să le ieie posibilitatea de a-se valida, dar omul care râvnește a fi maiorean trebuie condus în mod potrivit și trebuie lăsat, ca și el să hotărască; trebuie

să-l conducem așa ca și el, din a sa voie să vină cu noi și să lucreze cu noi. Așa, și numai așa, înțeleg eu democrația,

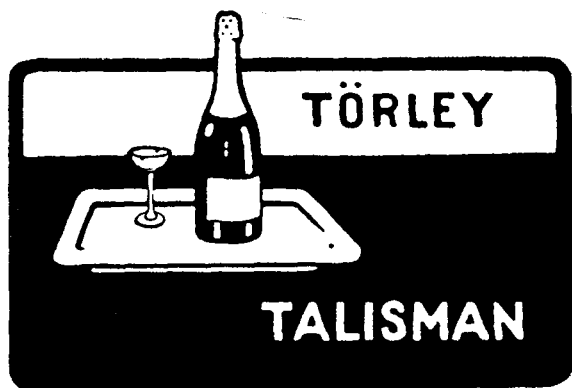
George Trailă
paroch și prot. on. în Timișoara.

și acest spirit de obște negreșit că se va manifesta și în biserică.

Acesta nu e nici un rău, doar și dezvoltarea de până acuma a lăsat din belșug urme în biserică, și nici nu se putea

altfel; căci de 1900 de ani biserica trăieşte şi simte împreună cu naţiunile, umblând şi luptând cu ele împreună pe cărările dezvoltării. Ea s'a acomodat totdeauna instituţiunilor şi gradului special de cultură a fiecărui neam, ceea ce era şi inevitabil. Dacă astăzi s'ar naşte creştinismul şi el ar găsi omenimea pe un alt grad de cultură, de sigur aceasta s'ar observa în toate acele puncte ale lui, care admit înviurirea vremilor, şi atunci generaţiile următoare ar fi îmbrăţoşând cu dragostea lor alte instituţiuni şi s'ar fi luptat cu entuziasm pentru ele.

Noi însă iubim aşezămintele bisericii, cari sunt aşezămintele noastre; le îmbrăţoşem cu căldură şi le iubim cu entuziasm; înţeleg acel entuziasm care crede în lucrarea sa şi e gata să aducă şi jertfă pentru ea. Cu aceasta iubire entuziastă pot să împac şi gândul ca să mă despart de tot ceea ce este omenească, istoric, tradiţional, când trece peste ele valul dezvoltării. Dacă de pildă voinţa poporului de fapt se porneşte într-o altfel de direcţiune decât aceia pe care a umblat până astăzi, şi pretinde în viaţa de stat introducerea unor astfel de instituţiuni, prin cari se schimbă raportul bisericii faţă cu statul, pentru aceia nu ne va cădea inima, nici nu vom crede că am perit, ci vom păşi în faţa noavelor formaţiuni cu încredere în suflet şi vom crea stări noi, cu o mână iscusită. Din instituţiunile omeneşti cele vechi în epocile noi, schimbate, s'ar face numai scânduri de sicriu, şi din legăturile de drept s'ar alege numai cuie pentru aceste scânduri, dacă nu ne-am şti desface de ele, atunci când dorul de viaţă ne şopteşte şi lipsă ne sileşte.

Din credinţele poporului nostru.

— Dela facerea lumii. —

Întru început prea bunul Dumnezeu a făcut ceriu şi pământul. Pământul era puţin, abia un petec mic, plutind pe valuri de apă tulbure. Asupra pământului înnotător, se întindea liniştea întunerecului....

De asupra lumii, negre ca păcura, în formă de cerc şi-a ridicat cerescul Părinte împărăţia sa. Ceriul „palmentezul“, roşu, ferecat cu cercuri şi coperit cu solzi strălucitori de aur. În mijloc pe tron de aur şede cel vechiu de zile... Coruri de îngeri, în cântare măieastră — Cherubimii cu ochi mulţi şi Serafimii cei cu aripi multe — slăvesc cu laudă pe făcătorul a toate....

La vale, ca un brâu frumos de Cosânzeană să întinde „slava“, de argint alb, neruginiu. Aici e grosul cetelor de îngeri, duhuri curate ca lacrima, create de Dumnezeu înaintea plămădirii noastre...

Cevaşi mai în jos, să lasă bolta „ceriului vânăţ“, pe care o vedem şi noi când ceriu e senin şi lumina nu-şi prea joacă razele de foc în năduhul de vară....

Sub toate acestea, ca ultima materie a ceriului să lasă »văzduhul«, unde a fost ridicat odinioară cu căruţa şi cai de foc, şi unde petrece şi acum, bătrânul ucizător de părinţi, dar ispăşitul de păcate proroc Ilie.¹

¹ Să crede, că prorocul Ilie întorcându-se dela oaste s'a întâlnit în drum cu Necuratul, care-l înşeală să grăbească iute că-şi va găsi nevasta petrecându-şi cu ibovnicul. Ilie ascultă, grăbeşte pasul şi ajuns acasă îşi ucide părinţii, cari chiar atunci au tras la casa lui şi oboşiţi de drum durmiau. Văzându-şi păcatul, cu cucernicie să roagă lui Dumnezeu de iertare. Dumnezeu îl ascultă, îi dăruieşte fulgerul şi de atunci până azi o luptă aspră s'a încins între Ilie şi Necuratul. Dar pământul sub loviturile puternice ale fulgerului, ameninţa cu pustiire. Dumnezeu temându-se i-a săcat dreapta sf. Ilie aşa că azi numai cu stânga mai

Așa și-a întocmit Dumnezeu împărăția. N'au rămas însă toate așa. Simburele mândriei începu să încolțească în inima cetelor de îngeri. Lucifer, primul ministru alui Dumnezeu a fost cel dintâiu, care a căzut în păcatul răsvrătirii contra Creatorului său, dorind să-și pună scaun de domnie mai sus decât Dumnezeu, și a tras în păcat cete întregi de îngeri.

Dumnezeu, cu mânie, deschide „Slava“ și în 24 de ceasuri, cu ploaie groasă, curge la vale întreagă ceata a 8-a. Și-a curs mereu. Pământul întunerecului era plin și smârcurile apelor tulburi clocoteau de băjbăirea îngerilor negri de păcat. Și s'au chemat cu nume de »draci«. Insuși Lucifer lovit cu putere, hurui la pământ cu geamăt de ură. Și când a fost gata mulțimea dracilor răsvrătitori, veni la rând ceata a 8-a în frunte cu Archangelul Mihail, inger cu piept de oțel, dar blând și supusului Dumnezeu: „Doamne, toți ne ducem?“ să aude glasul Archangelului. Un sămn din mâni și „Slava“ s'a închis... „Stați cari unde sunteți“ Și-au stat... Cei buni în ceriul fericirii, ear cei răi au fost lăsați să umble razna pe pământul acoperit cu apă puturoasă.

După căderea îngerilor, și-a aruncat D-zeu ochii asupra păturii de pământ și lăsând să treacă prin văzduh rază de lumină, a trimis pe „Îngerul“, care obosit de alergare s'a așezat pe pătura de pământ de mărimea unui om, să-și odihnească oasele obosite. Și-a adormit... Atunci Dracu ce-și urzea zilele urgisite ca un hoit negrijit, prinde piciorul Ingerului căznindu-se înzădar să-l arunce în apă. Pătura de pământ creștea mereu după cum Necuratul să năcăjea să tragă »Ingerul« în apă...

Din pătura aceasta de pământ s'a făcut pământul de azi.

Din aceasta și Dracul și-a cerut parte. Ingerul îl îndeamnă să se corlească în vâltoarea mării plumburii, să scoată năsip, să-l frământe bine și să facă asemenea. De două ori despică vârtejul apelor eșind fără ispravă, deoarece năsipul i-se

poate lovi după Necuratul. E bine ca creștinul când fulgeră să-și facă cruce; Dracul ascuzându-se sub om, la semnul crucii e silit să fugă și astfel scapă omul de trăsnet. Așa am înțales dela unchiul meu, care mi-a spus întreagă povestea asta, care se resimte de bogomilism.

strecura printre degetele spurcate. Urlând de mânie, a treia oară, hoitul lui negru dispăre în valurile mării: mușcă cu gura din prundul năsipos și varsă pe țărnițe năsipul scos cu trudă cerându-și plată pentru isprava făcută. Ingerul să invoiește, și-l lasă liber în lume Marția și Vinerea¹....

Și după plinirea acestora, prea bunul Dumnezeu, s'a coborât pe pământ. A luat pământ și frământându-l i-a dat formă de om. Și-a stat multă vreme, fără suflare; odată însă »Fiul din Tatăl« zisa: — Părinte înviază omul, că e frumos! — Zis-a Tatăl: — Eu l'ași învia, dar el va greși. — De va greși eu îl voiu mântui....

Ingerul² atunci a suflat în gura omului făcut din pământ și îndată a început Adam să umble și să vorbească.

Dar Dracul, dorind în tot chipul să zădărnicească, să strice lucrarea dumnezească, a făcut și el din pământ o formă pocită și asemenea Ingerului îi suflă în gură să-l învieze. Dar înzădar. Să duce la Dumnezeu și zice: »Doamne! eu nu-l pot învia!« Și i-a zis Domnul: »Du-te, suflă-i în gura amorțită și strigă cât îi putea: »Mâncă lupule pe Dracul!«.... Dar Dracul drac a rămas, fire îndărătnică, și pacle!... Suflă de două ori și sbeară: »Mâncă lupule pe Dumnezeu!« Pocitura a rămas însă nemișcată. Dorind, însă cu ori ce preț să-și vadă forma de pământ în viață, mai suflă odată și sbiară: „Mâncă lupule pe Dracul!“ Și cât ai bate în palme... puf! lupul cu capul în fruntea afurisitului de Diavol, de i-au trăsărit cerii și-a trebuit vreme pân' să-și încete văicăritul durerii... Trei fire de păr din fruntea Diavolului s'au înplântat în părul lupului, și azi i-se cunoaște năravul¹....

Adam a fost așezat în raiul desfătării. Și nu era îndesulit. Privind cu ochii lui blânzi și cucernici la ceriu, a zis o

¹ Atunci sunt zilele afurisite, când umblă strigoii și duhurile necurate. Atunci să leagă holdele, să prind vrăjiturile, farmecile, descân-tecele și alte multe lucruri drăcești.

² Eu cred că »Inger« e una cu »Fiul«; *în întreaga povestire îi confundă.

¹ De aceea e lupul pestrîț la mațe. Intră în turma de oi și pe toate le spintecă deși poate una e prea mult pentru hrană de o zi.

rugăciune ascultată de Dumnezeu: »Stăpâne! ceriul e frumos și lucitor, dar pământul e nepricopsit!« Și a văzut Dumnezeu că are drept. Lipsia Eva! A trimis lui Adam un somn greu și din coasta lui a plămădit pe „Buna Eva“. Și îndestuliți le treceau zilele, trăind în pace și frică de Dumnezeu...

Dar să vede că n'a fost dat să rămână nici pe pământ toace așa, Eva, minte indoielnică, înșelată de Dracul în formă de șerpe, calcă porunca lui Dumnezeu, mâncând din pomul oprit,... Și cât ce au mâncat, goi, rușinându-se unul de altul în tufe își ascund nemernicia fugind de fața Ingerului. Dar blăstămul nu-i scapă: »Unde ești Adame zidirea mânilor mele!« să aude glasul Ingerului și cu rușine cu și mintea năucă își primesc osânda blăstămului....

Ingeri, cu sabii de foc, străjuesc porțile raiului, ca picior de păcătos mai mult să nu-i calce pragu....

Adam în cântec trist își tângue durerea sufletului obidit și nemângăiat:

„Raiule grădină dulce, eu din tin' nu m'aș mai duce,
De mirosul florilor, de svonul albinelor,
De viersul pasărilor, de dulceața poamelor“....

.....

Prea bunului Dumnezeu i-se făcu milă de acest suflet năcăjit, din ochii căruia, lacrămile părerii de rău curgeau în șiroaie, brăzdându-i fața tristă. Ii arată un hârleț și-l îndeamnă la muncă să-și agonisească cele pentru traiu. Adam apucă hârlețul să sape, dar când ascuțișul fierului spintecă foalele pământului de zăstăm, un geamăt cumplit de durere răscuia de sub coagea pământului tinăr, nelucrat. Și cu cât apăsa mai adânc talpa hârlețului, cu atât plânsetu se destrăma mai jelic, mai dureros.... Inima celui mai împetrît om din lume s'ar fi înmuiat la „tânguirea pământului“.... Adam nu mai poate, lacrămile milei îi înneacă ochii miloși; arucnă hârlețul și amărât aleargă gemând la poarta raiului și spune tânguirea pământului....

Îngerii îl îndeamnă să se pună numai vârtos pe lucru, că Diavolul și-a pus foalele sub coagea pământului și plânge. Adam ascultă și cu zor despică trudindu-să fălii negre de pământ, ne

băgând în samă văicăritu drăcesc. Când pământu săpat începe să-şi împrăştie întâia reveneala cu frumos miros de arătură, deodată geamătu încetă şi diavolu c'o pălărie ciardaşe trasă pe cea-fă, c'o pipă de un geratic întreg în gură să apropie de Adam şi-l agrăeşte răstit: — Ce faci ? — Sap pământu — Ciu Ț-a poruncit ? — Dumnezeu! —

- Eu sum Dumnezăul tău şi pământu-i tot al meu.
 Eu Ț-aşi face o mângăiere: dai tu mie ceţi voi cere ? —
 — Eu Ț-aşi da dar n'am avere" —
 — Pruncii ce s'or naşte din tine,
 Să mii dai, ai mei să fie,
 C'apoi te-oi lăsa în pace,
 Să lucrî pe unde-ți place.
 Şi să-mi faci mie zapis,
 Chiar cu a ta mână scris! —

Şi aceste zicând; „luă dracu pământ moale, ca olarii când fac oale, şi făcu o cărămidă mândră şi frumoasă!“ Duce cărămida la Adam şi'l îndeamnă să apese mâna pe pământu moale, frământat de curund. Adam, face așa şi urma pămîii apăsa-te a rămas multă vreme ca un sămn de chezeşie a vinderii noastre în cătuşile drăceşti....

Dracu arde cărămida bine să fie trainică; o ascunde în adâncul apelor Iordanului sfânt şi o ceată de draci păzesc zapisul să nu fie furat.

Văzând Dumnezău, planul blăstămat al diavolului, a poruncit norilor să ploaie. Şi a ploat o ploaie deasă de au ieşit apele Iordanului din matca cea veche¹ şi a perit zapisu blăstămat....

Şi-a trecut vreme multă. Adam să hrănea cu trudă din roada pământului lucrat cu sârleţul. Odată când era la munca câmpului i-se arată Dumnezeu şi-i zice: „Adame! ia plugu şi trage o brazdă, să ai hrană de un an!“ Adam face după cum îi porunceşte Dumnezeu; prinde coarnele plugului, împlântă fierul ruginit în ţelina pământului gilav şi în urmă-i să întinde o brazdă neagră ca smoala.... Dar mişelia şi pizma drăcească

¹ Potopul de aici pare a fi Diluviul de mai târziu.

și aici își vâra coada. Dracul se duce la Adam și-i zice: »Adame, Adame, de ce nu tragi mai multe brezde, să ai hrană pe viață? Indoelnic din fire omul, cum era, schimbă fierul plugului și ară o zi întreagă.... Când în amurgul auriu de seară, Adam privește cu mulțămire la lanul negru întins în șiruri frumoase, deodată i-se arată Dumnezeu și-l blastămă pentru neîncredere și neascultare cu nefructificarea pământului¹....

Din câmp Dumnezeu pleacă deadreptul acasă la Adam. În curte Buna Eva chiar spăla rufe când Dumnezeu trecu pragu curții. — Ce faci? — Spăl bulendre. — Noa bulendre să spălați; tu și copiii de copii tăi și tot să nu vă puteți îmbrăca; dar azi noapte cât ai tors? — Un fus și un fâstâc! — Noa un fus și un fâstâc să toarcă copii de copii tăi! — Și de atunci până azi așa a rămas²....

Vremea pe neștiute trecea mereu.... Oamenii din zi în zi erau tot mai răi. Cei din Adam născuți începuseră să-și întoarcă fața dela Dumnezeu lor.... Un singur om, Noe, cu familia sa, trăia singuratic, retras de lume, în tihnă și frică de Dumnezeu.... Și când Dumnezeu n'a mai putut suferi fărâdelegile acestor viermi nemulțumiți și neascultători; și-a oprit într'o sară mersu, la casa lui Noe și i-a zis să grijească bine când va ajunge să mănca pe masă de fier, să-și aducă aminte de cele spuse, să-și facă o corabie, s'o încarce cu tot felii de dobitoace și cele de lipsă pentru traiu, că pe oamenii cei păcătoși cu potop de apă îi va pierde....

Șezînd într'o zi frumoasă, senină de vară, Noe cu ai săi, la sapă, cătră amiază ceriul să 'ntunecă de nori grei și-o ploaie măruntă și deasă udă fața pământului uscat de căldură. Apa crește mereu și-'n crucea amiezii, Noe, pe fierul sapelor împlântate cu lemnu în pământ, sunt siliți să-și întindă merindea alinătoare de foame... Atunci și-a adus aminte Noe de cele spuse de Dumnezău: adună lemne și croaște corabia de scăpare,

Diavolu știricind dela femeia lui Noe scopu corăbii, într'o

¹ Aici vine rostit blăstămul ce l'a zis Dumnezeu când i-a alungat din raiu.

² De acea — să spune — că până azi femeia toarce o noapte întreagă și de abia isprăvește două fuse.

noapte, când corabia dup'o muncă de ani întregi-era gata, c'o ceată de draci înprăştie frânturile din corabia zdrobită. Noe, văzându-şi nimicită truda, plânge cu amar şi nu ştie de ce să să apuce.... I-să arată Dumnezeu ş-il învaţă: să lege de-un lemn o scândură de paltin sunător şi s'o bată în tactul de toacă¹ Scândura bătută a adunat frânturile corăbii cari singure s'au încheiat la olaltă. Corabia e gata de plutire. Din toate dobitoacele pământului singură pajura n'a voit să intre în corabie, încrezându-se în puterea aripilor uriaşe. Dar a păţit-o amar. Desfundându-se isvoarele ceriului apa indesată în pe-nele-i moi a doborât-o, perind în vârtejul apelor tulburi ce tot creşteau².

Şi-au ploat mereu Valurile sunt pline de trupuri păcătoase. Corabia îşi târăia mersu deasupra coerilor din munţi. Când apa turbure, atingea creasta munţilor celor mai înalţi. Diavolu-şi mai încearcă odată măiestria blăstămată. În formă de şoarece, sfredeleşte scândura udă, cu gând s'o cufunde. Dar nici acum Dumnezeu n'a lăsat pe om lipsit de ajutoriul său. Când corabia începea să se cufunde, o mânăşe întinsă Dumnezeu lui Noe, sfătuindu-l s'o arunce asupra şoarecelui Noe ascultă, şi din mânuşa aruncată, o mătă sprintenă şi vicleană să aruncă după şoarece să-l prindă...³

Corabia cârpită pluteşte mai departe, până când Dumnezeu văzând prăpădit întreg neamul păcătos; a curăţit ceriu întunecat de nori. Soarele mândru sclipea în oglinda mărilor plumburii şi-un vânt călduţ de primăvară scăzu apele. Noe cu ai săi au eşit la câmp şi mulţumind lui Dumnezeu a privit pe ceriu curçubelul frumos colorat, ca un sămn de împăcare şi făgăduinţă, că mai mult nu va îneca pământul cu apă....

Arghir Târnăveanu.

¹ Să crede că de atunci a rămas toaca cu glasul se cheme pe credincioşi la biserică.

² Atunci a perit pajura, pasărea măeastră, a cărui nume să pomeneste în poveştile poporului.

³ De atunci e şoarecele şi mătă, înainte vreme nu erau.

TATA

Povestire de Björnstjerne Björnson

(1858).

Tord Everas era cel mai bogat din satul lui. Intr'o zi se duse dânsul la părintele satului, și ajuns în cancelaria Sfinției Sale stătu drept și c'o seriozitate sărbătorească. «Mi-a dat bunul D-zeu un fecior — zise el — și vreau să mi-l botezați părinte». — »Cum să-i punem numele?« — »Finn, după tatăl meu«. — »Și cine-s cumetrii?« — El îi numi, și aceștia erau sătenii cei mai binevăzuți dintre toți bărbații și femeile, cari cu toții din acel sat se țineau de familia tatălui. »Mai ai să-mi spui ceva?« îl întreabă preotul aruncând o privire asupra lui. Țăranul tăcu o clipă, apoi zise: »aș vrea să-l botezați cât de curând și fără mare cumătrie«. — »Vrei, adică, să-l botez într'o zi de lucru«. — »Da, părinte, pe Sâmbăta viitoare, la amiază-zi«. — »Mai voiești să-mi spui ceva?« îl întreabă preotul. — »Nu, Sfinția Voastră, n'am nimic, ce să vă mai spun«, și țăranul învârtia pălăria în mâni, în semn că-i gata de ducă. Ear preotul se ridică, merse aproape de țăran și apucându-i mâna i-o strânse zicându-i: »Să dea D-zeu, ca copilul acesta să-ți aducă fericire în casa-ți binecuvântată!«

Şasesprezece ani trecură... și după atâta amar de vreme într'o zi țăranul vine earăși la părintele acasă. — »Te ții bine, Tord îi zise preotul văzându-l neschimbat. — »Cum să nu mă, țin — doară n'am atâtea griji«. Preotul tăcu o clipă apoi îl întreabă: „ce vânt te-a abătut pe la mine?“ — „Am venit earăși pentru feciorul meu, care trebuie mâne să se împărtașească cu sfântul mir“. — „E un tinăr destoinic“. — „Nu voiam să vă plătesc dăatoriile, înainte de a ști ce loc o să primească dânsul în biserică“. — „I-am dat locul prim“. — „Ei acuma sunt sigur, primiți deci zece taleri“ — „Altele, ce-mi vei mai spune?“ — „N'am nimic, ce să vă spun“ zise Tord și ieși.

Earăşi trecură opt ani, când într'o seară se auzi la casa părintelui un sgomot mare. Venise un cârd de oameni şi dintre ei ieşi Tord înainte. Părintele se uită lung şi-l cunoscă. „Ce-i Tord, după cum văd, vii astăzi cu o tovărăşie mare“. --- „Am venit, ca să vă rog să-i strigaţi feciorului meu vestirile; o să se căsătorească cu Cara Storlide, fiica lui Gudmund. Ea-tă-l e aici şi dânsul“

— „A-a-a, aceasta-i cea mai avută copilă din sat“.

— „Aşa se vorbeşte“ răspuse ţăranul, dându-şi de pe frunte părul în sus. Preotul stătu un timp, ca şi când ar fi fost cuprins de gânduri; fără să mai spună ceva, scrise apoi numele în cărţile lui, ear bărbaţii subscriseră. Tord puse pe masă trei taleri.

— „Mie mi se cade numai unul“ zise preotul.

— „Ştiu eu ce aveţi să pretindeţi, dar el e unicul meu copil, şi eu aş vrea toate să meargă bine.“ După această es-plicare preotul luă banii.

„Acuma vii a treia oară la mine pentru fecior“.

„Dar acum am şi gătit-o cu dânsul“ îi răspuse apoi Tord şi închise punga, şi sărutind mîna părintelui, se duse — iar bărbaţii îl urmau încet.

Patrusprezece zile în urmă tatăl şi cu feciorul pluteau cu barca peste apă la Storlide, ca să pună la cale cele trebuincioase pentru nuntă. „Tată, laiţa de sub mine nu şade bine“ zise feciorul şi se sculă, ca s'o aşeze. Dar în momentul acela se alunecă scândura, de care stetea rezimat; dânsul începu să tremure şi aducând încruciş braţele la umeri, scoase un strigăt de durere şi căzu în apă. „Prinde-te de vâslă“ strigă tatăl său; sări în picioare şi o întinse spre dânsul. Când însă voi feciorul să întindă mînile spre vâslă, ele înţepeniră de spaimă. „Aşteaptă, aşteaptă“ strigă tatăl şi îndreptă barca spre dânsul, ear Finn se lăsă pe spate, aruncă o privire dureroasă şi...se cufundă.

Tord nu vrea s'o credă, ţinea barca într'un loc, numai în locul unde se cufundase fiul său, ca şi când l'ar fi aşteptat să iasă iarăşi deasupra apei. Câţi-va bulbuci suiră răpede la suprafaţă, apoi alţii, şi alţii, şi la urmă unul mai mare, care ples-

ni...ear lacul se făcu earăş limpede ca oglinda. Vreme de trei zile şi trei nopţi îl văzură sătenii pe Tord vislind pe locul acela, fără să mânânce sau să doarmă; îşi căuta feciorul. Şi el îl află abia în dimineaţa zilei a treia şi se duse singur acasă.

Din ziua aceea poate că trecuse un an, mai mult nu, când într'o seară de toamnă aude părintele pe cineva bătând la uşă. Preotul deschise uşa, şi pe ea intră un bătrân înalt, uscat şi cu părul cărunt. Părintele se uită lung la el şi abia îl mai putu cunoaşte. Era Tord. »Cam târziu vii« zise preotul stând înaintea lui. »Da, da, e târziu« răspunse Tord şi se așeză pe scaun. Părintele îşi luă şi el un scaun. Şi Tord începu: »Am ceva la mine şi vreau să dăruiesc sermanilor; mi-am pus adecă în gând să întemeiez o fundaţiune pentru sermani, care să poarte numele feciorului meu« zise acesta şi ridicându-se, puse pe masă o sumă de bani, apoi se retrase earăşi spre scaun. Preotul numără banii.

„Aici sunt mulţi bani“ zise mirat preotul.

„E jumătate din averea mea, pe care am vândut-o astăzi“. Multă vreme stătu preotul în tăcere, uimit de această faptă măreaţă; în urmă zise cu o voce domolă:

„Ce vrei să începi acuma?“

— „Ceva mai bun!“ — Şi iarăşi tăcură amândoi, Tord cu ochii pironiţi în pământ, ear preotul cu o privire întrebătoare, îndreptată spre Tord. Părintele întrerupse tăcerea:

„Acuma cred, că feciorul ți-a adus fericirea“.

— „Da, o ştiu aceasta“ urmă Tord, apoi ridică ochii în sus, ear de pe faţă îi alunecară două boabe de lacrimi...

Trad. I. E. Torouţiu.

Revistă Bisericească.

Congresul Catolicilor din Austria. — Cum a fost primită de Români enciclica Papei despre modernism? — Cum să rostim „Credeul“? — Creşterea religioasă la noi.

— Novembre 1907.

Biserica din Apus dă semne de o viaţă puternică! Cu respect şi admiraţie stăm înaintea unor apariţii, ce vedem de

câţiva ani încoace în Germania, în Austria, chiar şi la catolicii din Ungaria! Din soartea tristă a bisericii din Franţa vedem, că nu e destul pentru preoţime, a se mărgini numai la administrarea sfintelor taine şi a duce o viaţă închisă, retrasă, fie cât de sfântă: ci e de lipsă a desfăşura o activitate socială-culturală pe toate ţerenele vieţii moderne îmbrăţoşând cu dragoste desinteresată toate interesele poporului, căci altcum îl perdem din mână!

Catolicii din Germania au fost cei ce mai întâi au venit la idea aceasta şi după câţiva ani de muncă, ne dau un adevărat model de viaţă bisericească şi naţională. De o vreme încoace se organizează şi catolicii din Austria, au început şi ei lupta de renaştere, de restaurare, după ce aproape-i înghiţise marea jidovimei şi a francmasoneriei. Rezultatele frumoase, la cari au ajuns deja, e semn, că o atare muncă nu e zădarnică, ci îşi are roadele sale îmbelşugate! Asta se vede mai ales din cele desfăşurate şi propuse în ultimul Congres catolic, ţinut în Viena, în zilele 16—19 Nov. a. c.

În acest congres condus într'o ordine exemplară şi, cercetat de o mulţime estraordinară de membri — şi-au dat samă catolicii din Austria, de isprăvile lor de până acum şi de ce vor să facă de acum înainte întru apărarea legii, neamului şi a ţării. Bine înţeles, că în fruntea mişcărilor stau oameni de cea mai mare vază în ţară, cari nu-şi pregetă, a se manifesta pe faţă creştini catolici şi a lupta pentru legea lor! Ori cum să privim lupta aceasta, ea nu e alta, decât o *luptă pentru dreptate!* Dacă majoritatea poporului e catolică pentru ce să nu fie şi conducerea atare? Dacă creştinii aceştia susţin şcoli cu bani scumpi pentru ce să nu stăpânească în acele şcoli spiritul creştinesc, pentru ce să fie înveninate inimile acestor fii ai mamelor creştine, cu tot felul de idei imorale şi destructive, propagate anume de duşmanii creştinătăţii? De ce să se hrănească poporul creştin dintr'o presă necreştinească, stricată în tot chipul? Pentru ce să nu poată trăi un creştin după legea sa, cum i-se poate aceasta unui jidan? (luptele împotriva căsătoriei creştine). Țărănimea şi industrieii, tinerimea şi femeile, pentru ce să se organizeze sub conducerea unor social-democraţi, cari n'au nimic sfânt, nici lege, nici naţiune nici morală creştină, — şi nu sub a unor creştini? E clar deci că cea ce se face aici, e un lucru pe dreptate şi mai mult apărare, decât provocare.

De fapt, catolicii din Austria au ştiut să lucreze deja mult. Au o reuniune puternică pentru apărarea şcolilor (Schulverein); au o asociaţie bine întemeiată pentru sprijinirea presei, care sus-

ține concurența cu presa „liberală“ sau jidovită; au diferitele organizații, în cari se cultivă inimile, se agită idei bune și se lucrează pentru împlinirea tuturor intereselor sociale-culturale ale membrilor săi. Au bărbați în diferite poziții, au partid parlamentar puternic, au membrii reprezentanți chiar și în guvern.

Adverzarii le zic clericali și toată mișcarea de apărare religioasă o numesc clericalism. Clericalism, bigotism, jezuitism... și altele de acestea mi-or resuna poate și mie din partea unor Români, pentru raportul acesta. Un vorbitor al congresului amintit, foarte bine a zugrăvit îndreptățirea acestor acuze. „Să întrebăm pe adverzari — zice el — ce înțeleg sub clericalism? unii zic, că folosirea religiei spre scopuri politice, alții tendința de a supune statul bisericii. În înțelesul prim, dușmanii noștri sunt cei mai clericali! Căci dela social-democrați până la cel din urmă mohican toți au scop politic: răsturnarea religiei noastre. În ce privește definiția a 2-a: pot fi siguri adverzarii, că biserica se mulțamește frumos de ori ce stăpânire asupra statului, căci atunci poporul ar trebui să vadă în fiecare ezeutor de dare un oficial al bisericii. Noi nu vrem alta, decât libertatea bisericii și libertatea convingerii religioase...“

Acestea le anticipez și eu eventualelor obiecțiuni. Ear Românii cu mintea și cu inima la loc, cari știu că biserica este cel din urmă scut al nostru, mă vor înțelege, și vor lua o pil-dă bună de la cei ce ni-o dau, că să ne organizăm și noi întru a ne apăra legea și prin ea toate comorile morale ale neamului.

*

Cetitorii noștri își aduc aminte, de așanumitul »*Syllabus*«, apărut încă astăvară. Nu mult după aceea, în luna Septemvrie, Papa Pius X. a edat o enciclică mare, numită »*De modernistarum doctrinis*«, în care se ocupă în mod sistematic de curenții nou în biserica catolică, care cu prețul unor anumite concesiuni de credință, gândesc a acorda religia catolică bu spiritul modern-stricat. Enciclica Papei espune filozofia, teologia, istorico-critica, apologetica, teoriile reformiste ale acestor »moderniști«, combătând greșelile și luând anumite dispoziții practice pentru încunjurarea aceloră în viitor. — Aceasta enciclică a Papei, împreună cu afacerea Schell, cu liga antiindexiană, cu »*Syllabus*« cel nou și alte momente, au fost în stare să aducă în agitație întreaga presă de azi! Foi, cari nici habar n'au de lucruri bisericesti, se ocupă de cele mai noi decrete ale Papei, organe, cari totdeauna sunt împotriva religiei, aduceau știri senzaționale și aprobau învățăturile condamnate, exprimându-și simpatia pentru martiri mai noi ai luminărei; oameni, cari nici »Dunst« n'au de chestii filozofico-teologice (am văzut în o foaie

un prof. pens. de geogr. și statistică între aceia cari) se împuneau de cenzori ai Papei Piu X. în materie de teologie și științe bisericești!

Din partea mea eram curios, ce impresie vor face toate acestea asupra foilor și revistelor noastre românești mai serioase, căci numai acestea se iau în samă. Mult am așteptat și acuma pot spune, că cele mai multe — au tăcut ori s'au exprimat indiferent. Două vreau să amintesc, cari au luat poziție față de mișcările catolice. Una e »*Revista Teologică*« din Sibiu. În nrul ei de Iulie — August a. c. (nu eșise încă enciclica despre modernism) Arhimandritul I. Scriban, care precum se vede, se adapă la izvoarele de științe protestantice în Heidelberg, scrie despre »ultimele agitațiuni din sânul catolicizmului.« Cearcă el să fie obiectiv, blând la ton, totuși se vede influința foii protestante, din care citează, și nu se poate reține, să nu pomenească de dezagregare doctrinală, înădușire, izgoniri, excomunicări, rugări și alte... În sfârșit, destul și numai atâta. Alta e »*Revista Idealistă*« din București. Ea în nrul de Septembrie se ocupă de enciclica Papei. Spune, că toți credincioșii ori-cărei confesiuni ar apărținea, dacă sunt adevărați creștini, pentru cari sf. Scriptură e carte inspirată de D-zeu, vor găsi, că e venită la vreme enciclica (adecă Syllabus) Papei, care protestează în contra tuturor ideilor noi și subverzive. Acestea s'au introdus în catolicism, după ce au făcut mult rău protestantismului și vor face mult rău și ortodoxismului, dacă sfinții mitropoliți și episcopi nu vor veghea să se mențină întreaga doctrină asupra inspirație B.blei. Și recomandă enciclica, pentru că Papa Piu combate în ea cu argumente foarte puternice, ereziile moderniştilor...

Ce deosebire! Una revistă teologică, serioasă, pricepută în materie de credință; alta literară profană, din care nu vorbește alta, decât credința și simțul creștinesc! Și totuși: asta din urmă simte cu mult mai creștinește, decât unii teologi și cuvioși arhimandriți!..—

*

Cum să rostim „Credeul”? Că evlavie, credință, convingere, ar zice cineva. — Nu de așa-i vorbă, zice Gruia în »Tribuna« (nrul 6 și 8 Nov. a. c.); e vorbă că Românii uniți cum să zică Credeul lor, cum să-și exprime ceea-ce cred și cum să retacă ceva din credința lor!

Mult agitata chestie cu „Filioque”! În dieceza unită de Orade, nu știm în ce chip, s'a introdus obiceiul general, de a rosti Credeul cu particula „și dela fiul.” Despre obiceiul ăsta scrie d. Gruia, că nu numai e superfluu, dar e și nepermis, căci pri-

cină de sminteală este! În privința asta trebuie să dăm drept dlui Gruia. Cine cunoaște multe „price”, cum zise Samoil Clain, ce au fost în jurul simbolului de credință, nu face ușor schimbări în textul „Credeului” nostru. Și cine o face asta, sau nu cunoaște dezbaterile conciliului florentin, nu cunoaște evoluția bisericilor occidentale și orientale și nu a pătruns în spiritul părinților sinodali, cari au apărut cu atâta însuflețire și îndârjire forma originală a „Credeului”, — sau arată pe omul superb, lipsit de spiritul umilinței, care porcede arbitrar în o chestie așa delicată, punând autoritatea sa mai pe sus, decât a Capilor Bisericeii și a ss. Părinții din Sinoade.

Se înțelege nu e vorba aici de persoane, cărora s'ar putea imputa introducerea formei folosite în dieceza Orăzii. Din parte noastră credem, că asta s'a introdus cu încetul, mai mult, pe neobservate până s'o făcut praxă generală. O schimbare, adevărată o revenire la forma originală ar fi înse de dorit.

Cu Pilat »din Pont« e mai greu a isprăvi, căci formula »Pontiu Pilat« e prea latinească. Se poate, ba e foarte verosimil, că Pilat să nu fi fost »din Pont« (părerea asta e alul Teofilact din evul mediu, dela el s'a lățit în biserica greacă), dar atunci numele »Pontius« însămnă: alui Pont. În chipul acesta apoi până vom scoate înaintea poporului pe Pilat »din Pont« și-l vom face »alui Pont,« trebuie vreme.

D-l. Gruia cu cunoștințele-i vaste istorice și limbistice desigur va afla ceva directivă și pentru gr.-or. cari încă tot zic urâta *sabornicească bis.*, crez în loc de cred, iar în Tatăl nostru adeseori auzim zicând: și ne mântuește de *hicleanul*...

Am dori să ne mântuim odată de tot felii de hiclenii!

*

Chiar când în România d. M. Holban constată (»Rev. Idealistă« Aug. 1907), că la »noi românii tinde credința să dispară și chiar forma esternă a religiunii,« — dincoace la Sibiu d. prof. Dr. Crăciunescu face niște constatări atât de triste (»Rev. Teol.« Sept. — Oct. 1907.), încât articolul d-sale ar fi vrednic să preocupe toată suflarea românească.

D-sa vorbește despre stările religioase — sociale la poporul român, cari sunt din ce în ce mai îngrijitoare. Cauza tuturor relelor e *lipsa de creștere religioasă* la noi. Drept dovadă, cât stăm de rău cu catehizația, d-l. autor ne povestește următoarele esperiente. »La începutul lunii lui Octomvrie, am făcut următoarea probă între elevii intrați în cursul prim teologic și prim pedagogic. Teologilor le-am pus următoarele patru întrebări:

1. Cele 10 porunci D-zeești;
2. Tainele legii celei nouă.

3. Poruncile bisericeşti.

4. Virtuţile teologice.

Am lăsat să le scrie pe hârtie, fiecare independent, sub controla mea. 43 de elevi, au răspuns în modul următor: La prima întrebare au răspuns corect 11; la a doua 20; la a treia —; la a patra 3; teologii toţi au maturitate.

Pedagogii a avut să răspundă numai la prima întrebare, şi din 42 au răspuns corect 12.

Dintre teologi 44% sunt fii de preoţi, 33% fii de economi 17% învăţători, oficanţi, 6% meseriaşi. Elementele sunt recrutate dela 12 şcoli medii... Şi din acestia să facem preoţi, în toată puterea cuvântului...

Dacă catehizaţia noastră e aşa de slabă în şcoalele medii, cum va fi ea în şcoalele populare? Dacă cei ce vin la teologie, simţind în inima lor vocaţiune, ştiu atâta din religie, ce vor şti ceilalţi tineri...?

»E timpul suprem, să ne cugetăm serios.«

Asta ne sună şi nouă uniţilor. Căci deşi nu m'aşi incumeta să zic, că şi la noi ar fi aşa de neglijată catehizaţia, (după experienţele comune), totuşi între alte rele, cu cari se poate mândri preoţimea noastră palam et publice, mai este şi acela al neîmplinirii oficiului de catehet. Plane catehizaţie gratuită, la o şcoală străină! Bine ar fi, să ne întoarcem spre căi mai bune, căci altcum nu ducem turma la mântuire, ci la peire, şi noi în fruntea ei. —

B.

Valea plângerii, în ţara Americii.

— Clipe petrecute între emigraţii dela noi. —

Pittsburg, 1907.

Sună clopotul de îngropare. Înaintea bisericii ghemuită pe colină, se porneşte convoiul sărac, de jale, Totul e morhorât. Şi sicriul de scânduri de pe năsălie, şi ceata oamenilor de pe de laturi, cu hainele ponosite, cu capetele plecate. Acest bun sosit întristător mă primeşte în aşezarea muncitorilor nostri din Mc.-Keesport.

Nu se află om, care răsfoieşte gazetele, să nu fi auzit

încă de oraşul acesta, cel mult după ce numele Pittsburgului, a oraşului de alături cu care se împreună, îi va părea cunoscut. Aceasta e cea mai straşnică aşezare de fer şi de oţal, a lumii. Aici se află turnătoarele de fer nenumărate şi topitoarele de metal ale fabricii Carnegie şi ale trustului de oţal, toate împreună, cea mai monstruoasă îngrămădire industrială.

Patrusprezece mii de coşuri cu gâturi largi, care de care mai înalt, ţişnesc înspre înaltul văzduhului, în valea dintre Mc-Keesport şi Pittsburg. Patrusprezece mii de guri varsă fum, vântură, fără încetare, schintei şi funingine.

Impărăţia lui Vulcan din măruntaele pământului nu poate să fie mai neagră, mai afumată, decât acest cuprins, valea Monongahela. Lucrătoarele se înşiră în rânduri înche-gate, în desfăşurare îndelungată, ce cuprinde întreagă valea. În toate arde focul, ţişneşte bobotaia, se înflăcărează jarul. Ori încătrău bate ochiul, sfarmă pietrii, întind fier, topesc metale. Din mii şi mii de ateliere se desface val vârtej vuirea pleznitoare a ciocanelor izbite de ileie, forfotirea cazanelor, învălmăşala disharmonică a sunetelor, izvorită din insutitele chipuri ale muncii.

Intocmai, ca şi când nu s'ar petrece lucru omenesc pe acia, ci se desfăşură un potop de foc pârjolitor, pe deasupra împrejurimilor. Vuet durduitor, vâlvătăi orbitoare, jar vrăvuit, fum de te ameteşte, aburi ce îneacă, — iată, ce te învăluie în cuprinsurile acestea. Iar, de deasupra, te cerne întruna funingine, cenuşe, schintei, par'că un vulcan improşcător de lavă ar produce această învălmăşală caotică şi nu mâni omeneşti. Lumea întunecată a lui Pluto, iadul, valea plângerii, e această vale din lungul Monongahelii. Inchipuirea lui Dante doar, dacă a izbutit se plâzmuiească un iad așa de îngrozitor, ca această vale şi poate celor rătăciți pe acestea plaiuri mai potrivit i-s'ar putea pune această zicală cobitoare: Lasciate ogni speranza, voi che'ntrate.*

În văzduhul încărcat de sfară, trece ostenit, răzbate cu greu, glasul clopotului, iar convoiul de jale, purcede încet, spre:

* Lăsați ori ce nădejde, voi cari întrați.

lăcaşul celor duşi. Jos, în lungul văii, se lămureşte pe încetul toată aşezarea, straşnica şi cernita îngrămădire de ateliere: Pittsburg, Homestead, Bradock, Duguesne şi Mc.-Keesportul, se înşiră în chip de lanţ nesfârşit, indesar, închiegându-se pe deplin. Impesia uriaşei colonii de fabrici, nu-i impozantă, ci înspăimântătoare, nu-ţi trezeşte simpatie, ci groază. După vorba americanilor Pittsburgul e însuşi — iadul căscat.

Şi locul acesta de groază, pe noi ne interesează mai de aproape. Aici se înstrăinează an de an miile alor nostri. Pe acestea meleaguri de jale aşteaptă să le înflorească norocul şi în iadul acesta se prăpădesc ca vai de ei. Acela, pe care îl îngropăm astăzi, este cea mai proaspătă victimă. Ieri, încă era în fabrică, lucra se trudea, nădăjduia. A pleznit o verigă la un lanţ dela o maşinerie şi — s'a prăpădit. Astăzi, încă, el e cel din urmă în şirul celor duşi, dar mâne, va fi altul. Căci această babilonie trebuie să-şi aibă zilnic jertfa de cap de om, întocmai ca pe vremuri idolul din Mexico. Nu trece ceas fără pacoste mai mare sau mai mică şi nu trece zi fără nenorocire cu moarte de om. Dar ce înseamnă un om schilăvit în atâta putere de oameni? Ce înseamnă perirea unui om, când în locul lui se pun bucuroşi alţi zece. Acolo, înaintea porţilor fabricii stau îngrămădiţi, cei sosiţi de curând. Iar mai departe, pe ţărmul mării curge zi de zi marfă nouă, miile înstrăinaţilor, miile sclavilor moderni.

Căsi sărăcioase, de scânduri, bordeie afumate horn, nevoiaşe, adevărate grajduri, împrejmuesc de doauă părţi calea ce duce la cimiterul comun. Ci au rupt o palmă de loc, anume pe seama morţilor nostri. Au încins cu gard o colină din apropiere, spre scopul acesta. Pe noul răposat, petrecut abia de câţiva tovarăşi de muncă înspre calea vecinicii, îl aşteaptă groapa nouă, alături de un mormânt cu glij, proaspete, abia de câteva ceasuri. Ai lui sunt acasă, în ţară, departe. Nevasta ui, poate, nici nu ştie, că-i văduvă. Nici copii lui nu simţesc încă, că — au rămas pe drumuri. Vuetul rătăcit dinspre fabrici fac cântarea de prohod a diacului şi mai sfâşietoare apoi forfotirea cazanelor, huetul uzinelor, hurducatul maişnilor, cari ca

și o orchestră barbară, amenințătoare acompaniază troparul mai de pe urmă al cântărețului.

Intr'acea soarele asfintește, dar — întunecul întârzie, Pacea asfințitului aici, e necunoscută, presărarea umbrei aici nu aduce pace, odihnă. Focul nu încetează de a arde, baroasele de-a izbi, ploaia de schintei e mai înfricoșată: munca, truda, dăinuește fără încetare. In iadul dela Monongahela nu-i Duminecă, nu țin sărbătoare.

Mulțimea osândită la robia muncii și a trudei sobotește întruna. N'are zi, n'are noapte. Ziua se întunecă de norii, de fum și de funingine. Iar noaptea o străfulgeră limbile de foc, cari vecinic sbucnesc.

E ca neputință să zugrăvesti Pittsburgul, așa cum este el cu adevărat. Nici nu ai început bine, îi-ai și mântuit cu cuvintele — cu cuvintele, cari se tălmăcesc jalea groaza... Aici totul e negru. Negru-s clădirile, negre ulițele, negrii oamenii. Negru-i văzduhul și întreg cuprinsul. Patrusprezece mii de coșuri zi și noapte varsă zgura cuptoarelor în chip de fum, funingine, jăratice, tăciune și ploaie de schintel, cari, firește, nimicesc ori ce verdeață, iarbă, frunză, floare.

In preajma topitoarelor e o putoare ca de hoit și năduf ca în iad. Aici trupul și plămânii omului abia dovedesc câteva minute. Muncitorii tot la zece minute se schimbă, dar și timpul acesta, ce se pare de altminterlea foarte scurt, încă ajunge ca să-i istovească cu totul: să le stoarcă sudorile celea mai crunte și să le atace pentru totdeauna plumânile, toate gazurile și materiile otrăvitoare.

Nu-i pentru om pământean munca aceasta. Oamenii din partea locului nici nu se încumătă la așa ceva. Singur ai noștrii, siliți de nevoi î-și agonisesc în chipul acesta, desnădăduit, pânea lor amară. Când sosește pentru întâiași dată pe pământul Americii, sn simte cu totul înstrăinat, nu se găsește nime care să-i deie cea mai mică povață. Firește, că ai noștrii veniți aici în munți s'au câmpiile țării noastre, mai întâi de toate, caută lucru. Necunoscând limba și obiceiurile din partea locului, el ajunge un adevărat robot, un *culi*, al trustului tiran. Ba, se poate zice, că soartea alor noștrii e mai

tristă, decât a robataşului chinez, care, isteţ dela fire, învaţă curând orice limbă şi e în stare să poarte şi altfelu de meşteşug, îndeosebi să se îndeletnicească cu negoţ. Decât la ai noştri, îi este neasămănat mai bine şi celui din urmă harap, care nu se leagă, decât de lucruri mai uşoare. Se bagă chelner, lacheu, împiegat la drumurile de fer, dar altceva nu. Ai noştri însă nu aleg. Fără nici un cuvânt, se apucă de astfelu de lucruri, de cari se feresc nu numai americanii, ci şi chinezii şi harapii.

Şi aceasta e tot ce poate fi mai dureros. O plimbare prin fabricile Pittsburgului ne încredinţează pe deplin, despre adevărul acesta. Pretutindenea munca cea mai grea o săvârşesc ai noştri. Cutrierând singuraticile aşezări poţi vedea, că unde-i căldura mai nesuferită, focul mai dogoritor, fumul mai năbuşitor, acolo dearândul robotesc numai braţele harnice alor noştri. Ca şi când ei nu ar fi osândiţi la altceva decât, ca să umple cu bănat sacii fără fund ai jenkiilor americani, prin sudoarea lor, prin sângele şi viaţa lor.

Lucrul cel mai trist, covârşitor de trist, este nesocotirea vieţii omului. În împărăţia aceasta a muncii nu e nimica fără preţ, nimica, ce nu s'ar cumpăra sau vinde pe bani. Toate au preţ, numai viaţa omului — nu! Crerii se sfarmă şi trudes întruna cum ar putea lua dobânda a toate nimicurile, dar de vieţile celor mulţi — nici habar. Pentrucă de acestea, au be-rechet. În locul unuia, mort, s'au schilăvit, se îmbulzesc alţi zece, căci doar vapoarele mereu aduc tot alţii şi alţii din învecinata Europă.

Starea aceasta de lucruri, te îngrozeşte. Cu adevărat, tot aşa de îngrozitoare e starea asta. ca înainte de ştergerea sclăviei. Ba, se poate zice, chiar mai tristă, mai dureroasă. Sclavagiul alb, care, aici e adevărat sistem, e mai nenorocit, mai vitreg ca cel de pe vremuri, cel negru. Adevărat, robii aceştia din fabricile Pittsburgului pot aduna mai multe parale, dar şi trebuie să cheltuiască mai mult. Şi în vremece iobagiul de odată îşi petrecea viaţa sub cerul liber, în lumina soarelui şi în aer curat, robii fabricelor din Pittsburg se sbat mai cumplit ca în temniţele întunecoase. Apa şi focul, alburii şi fumul îi

invăluie neincetat. Zi de zi, săptămână de săptămână, nu văd altceva, necât fer topit și oțal bătut.

Adecă, mai văd și altceva: nenorocirile, primejdiile grozave, dese, ale tovarășilor. Pentrucă molochul fabricelor zi de zi cere jertfele. Uneori capătă chiar mai multe decât trebuie, când vreo explozie mai mare dă din greu de lucru morții, care pustiește cumplit șirurile muncitorilor. Dacă s'ar întâmpla ca un statistician să ție seamă de nenorocirile petrecute an de an, ar ajunge la un număr neînchipuit de mare. Iar, apoi, dacă dimpotrivă ar cerca, pe cumcă, ce felii de măsuri se iau spre înmăturarea primejdiilor, ar trebui să vadă, cu întristare, că — nici un feliu. Cea mai luminoasă dovadă pentru aceasta este că numărul nefericiților, în loc să scadă, crește într-una.

Iată întâmplarea asta, ce urmează, mi-a povestit-o un om din țara noastră, muncitor în Pittsburg. Un lucrător trebuia să pună iarăș în mișcare o mașină învechită, stricată. Omul însărcinat cu treaba, a îndrăznit să facă observarea, că încheieturile mașinei sunt ruginite și nenorocirea va urma de sigur. Și uite, cum a răspuns conducătorul tehnic:

— *»Mai aduc ele corăbiile cu emigranți, destui lucrători!«*

Și într'adevăr, lipsa muncitorilor noi s'a simțit încurând. La o săptămână după această schimbare de vorbe, cazanul ruginit a explodat și a făcut groaznică pustiire între muncitorii din jur.

Repețirea statornică a nenorociților și totala nepăsare, cu care conducătorii fabricelor privesc pustiirea zilnică a lucrătorilor lor, ne scoate fără voie întrebarea: care-i talmăcirea acestui indiferentism neomenos? Răspunsul numai acesta poate fi: Nepăsarea conducătorilor vine din împrejurarea, că în fața porților fabricii se adună cu mult mai mulți lucrători, decât este lipsă în cuprinsul fabricii. Iar prin partea locului, toate se fac cu socoteală. Numai una se întreabă: cum e mai lesne, adecă: ce-i mai cu folos? Cu mult mai multe cheltueli se vin cu străformarea fabricilor, cu așezarea întocmirilor pentru siguranța muncitorilor, cu îndeplinirea rânduelilor pentru păstrarea sănătății, — decât cu despăgubirea în bani a celor nefericiți. Aleg așadară celea mai puțin costisitoare și toate ră-

mân în fiinţa lor cea veche. Folosesc şi pe mai departe maşinile învechite, în loc să-şi câştige altele nouă. Rămân şi pe mai departe cu întocmirile lor primejdioase, pentru că doar schimbarea sau străformarea lor ar face mai mult, ca creiţarii de cap, ce trebuie să plătească familiei celui omorît.

În vremea din urmă au iscodit o lege a nenorocirilor dar nu-i mulţămitoare. Prin legea cea nouă nu numai, că se scăreşte preţul despăgubirilor întâmplatoare, ci se spune pe şleau şi acea, că pentru nenorocitul, acărui familie nu-i în America, nu se dă nici o despăgubire. Lucru invederat, că rânduiala asta s'a făcut împotriva emigraţilor. 50% din muncitorii, cari lucră prin fabrici şi-au lăsat familia departe, în ţara lor, şi de s'ar întâmpla, ca muncitorul să se nefericească: ori să moară, atunci femeia lui şi copiii lui rămân pe drumuri. Legea aceasta este cea mai nedreaptă şi mai nemiloasă, ce a putut să croiască, vre-o ţară, cândva. Cu mult mai nemilostivă şi mai nedreaptă este însă acolo, unde banul, averea, prisoseşte mai mult şi unde, ceas de ceas îngrămădesc comori peste comori. Şi tocmai aceasta este caracteristica cea mai surprinzătoare, ce ne bate la ochi în această împărăţie a dolarilor. Nepăsarea aceea, dispreţul acela formal, al bogatului faţă de cel sărac. S'ar putea crede, că în o ţară democratică, unde toţi cei mai mari au ieşit din gloată şi s'au înălţat în praguri mai ridicate, — acolo muncitorul va fi învăluit de simţiri mai calde, sau, dacă în mijlocul frământării luptei băneşti numai poate fi vorbă despre simţire, cel puţin conştiinţa datorinţei, va îndemna la o tractare mai omenească. Esperienţa iară dovedeşte contrarul. Şi încă, tocmai contrarul — presupunerii. Chiar acela-i mai nepăsător faţă de cel sărac, năcăjit şi părăsit de toţi, — care, el însuşi a trecut prin apele sărăciei, a năcazului şi a fipsei de sprigin. Şi așa sunt în America cea mai mare parte a acelora, cari pot da de lucru. Nepăsarea şi nefîndurarea acestora este: însăpăimântătoare.

Traiu ori şi cărui muncitor, aibă el ori ce măiestrie, sau plată ori cât de mare e pe o formă de amar în acest iad vecinic zgomotos, afumător şi plin de vuiet. Cea mai grea este însă, starea lucrătorilor nostri. Ei au plata cea mai de nimica

și împlinesc munca cea mai grea și mai cu primejdie. Îi pun mai ales la roabe, telegi grele, sau focari, ori îi pun pe lângă metalele topite. Așadar, ei sunt acolo, unde căldura îi mai nădușitoare și primejdia mai aproape. Nici nu-i mirare dacă zi de zi îi rărește, vre-o nenorocire mai mare sau mai mică.

Iar plata, care ar trebui să răsplătească o încercare așa de mare, de multe ori ~~e numai 1 dolar și 75 centime~~. Nici nu îți vine să crezi, că s'ar mai afla oameni, cari să-și primejduiască chiar și viața pentru pomana asta, care abia se poate numi simbrie.

Socotind în bani de ai noștri, 1 dolar ~~75 centime~~, e o sumă mărișoară (5 cor. 75 fil.). Dar iarăși socotind că în Pittsburg e foarte scumpă locuința, îmbrăcămintea și ori ce alt lucru trebuincios, câștigul acesta nu însemnează mai mult, ca două-trei coroane. În chipul acesta, cu anevoie va putea trăi muncitorul din acest câștig neînsemnat, cu atât mai puțin, să-și mai adune părăluțe albe pentru zile negre. Dar, realitatea iar ne dă de minciună. Nu poți trăi din banii aceia, dar poți să-i aduni, căci muncitorii aici nu trăiesc pe cum să trăiește, ci — numai vegetează de azi pe mâne. Cei mai mulți nu mai au nici casă și de acea se poate închipul, nu mai au, nici gânduri, nici nădejdi. N'au familie, n'au dorinți, dar în schimb uu au nici datorință, din pricina că nu-s membrii — ai societății.

Intocmai ca Chinezul nevoiaș, în Africa de miază zi sau pe vetrele pustii ale Vacifului, — așa trăesc muncitorii noștri în cociobele celor cari le dau mâncarea. Câți încap, atâtia în-deasă în câte-o bujdulă. Cei mai mulți însă, nici nu locuiesc în odăi ci în camere s'au în șoproane neisprăvite. De astfel locuință, aici nu însemnă alta, fără în colea, un loc acoperit unde să te poți adăposti de vitregia vremurilor. Rândueli, paturi; în acestea năcazuri — nici vorbă. Incvartirații dorm pe lăiți de lemn, înghesuiți, unul peste altul. În acestea bordeie puturoase, înădușitoare, nu este nici comoditate, nici curățenie, nici aer, nici lumină. Aproape să nu poți pricepe, cum nu se prăpădesc cu grămada, cei ce locuiesc. Adăvărat însă, că fe-

liurite boale decimează spornic pe locuitorii muncitori, printre cari se sălăşluiesc celea mai cumplite epidemii.

Nici chipul nutremântului, nu e mai presus, sau poate e mai prejos, decât starea cu locuinţele. Atâta e lucru ştiut, că în preajma Pittsburgului lucrătorul poate mânca mult. Că şi mănâncă. Şi încă multă carne chiar şi de trei ori pe zi. Şi tocmai în această inbelşugare închipuită, zace pricina răutăţii nutremântului. Atâta putere de carne e nesănătoasă; stricată nouă din zece părţi. Şcandalurile ce au trecut peste capul trustului de carne, nu de mult, sunt o dovadă destul de luminoasă. Carnea multă şi rea, aşadară îndoit stricăcioasă, mai aduce un alt năcaz păgubitor, că lucrătorii cheltuesc puţin nutremânt din făinuri şi plante.

Muncind îi primejduit, casă şi masă n'are, zilele de peste săptămână i-s amare omului nostru dela Pittsburg. Ce Dumineci şi Sărbători poate să aibă? De vreo distracţie sau petrecere cinstită nu poate fi nici vorbă. Ai noştrii necunoscând limba de pe-aici, nu pot lua parte nici în societate, nici la teatru nu se poate duce. Şi omul cel mai treaz şi mai cu minte încă e nevoit să bea sau se joace jocuri păgubitoare. Crişme sunt, fireşte, la tot pasul. Au firme care de care mai ispititoare. Înteressant, că ai noştrii şi aici au crişmele lor. Astfelui: una vinde beutură otrăvitoare sub numele cutare, cunoscut de pe acasă, iar cealaltă aşişdere te momeste cu alt nume numai puţin atragător. Se găsesc apoi şi oameni deacea cari vreau să trezească aici în Pittsburg, amintiri din ţara îndepărtată şi-şi boţează crişmele ca pe-acasă, de pildă, »Crişma din deal,« «Crişma dela movile«.

Beutura şi jocul cărţilor apoi î-şi fac isprăvile. Sermanii noştri muncitori — decât mintrelea cu toţii harnici şi cinstiţi — nu pot dovedi ispitele. Dar să nu-i osândim pentru aceasta. Căci toate împrejurările, ba chiar viaţa însaşi ce-o duc acolo, îi împinge în vâltoarea patimilor: beţiei şi a jocului de cărţi.

Pittsburgul şi împrejurimile lui celea arse şi de-a pururea întunecate de fum e numit chiar din partea Americanilor *iadul cel groaznic*, — *Hades with all its horrors, aud all-its sins* — Adevărat, prea adevărat. Pentrucă nu numai focul care arde

În veci, nu numai fumul care în toată bună vremee întunecă cuprinsul, ci și munca ace cumplită și pânelă cea amară, câștigată cu atâta trudă, încă i-ți amintește iadul și chinurile lui Sermani nenorociți! În orbia lor nu văd alt ceva decât banul, ispititorul ban și în nădejdea, că aieva îl vor dobândi își jertfesc singura comoară adevărată: viața.

* * *

(După contele P. Vay.)

Hârtii vechi.

Omul nici n'ar crede, că în afară de biserică se mai pot găsi — și mai ales la noi în Ardeal — și la oameni privați lucruri nu fără de oarecare însemnătate. Astfel într'o călătorie, ce-am făcut astăvară, am avut și eu fericitul prilej, ca să descopăr într'o comună*) din preajma Devei, la un bătrân dascăl, Radu cu numele, retras acum de mult la penzie, care azi-mâne plinește al 70-lea an al vieții sale și care acum în vârsta înaintată, în care se află are tragerea de inimă să se îndeletnicească cu cioplirea și vâpsirea crucilor, lucruri nu fără de oarecare interes. Astfel întrând în atelierul bătrânului, care este o smerită încăpere aciuită în grădină aproape de casă, l'am găsit pe bătrân în lucru. Pe polițele bogat colbuite ale acestui smerit atelier am dat de niște arme vechi din 1848: o sabie, o teacă de »panganet« adevărat baionet, dar numai teaca, căci baionetul a perit; apoi într'un unghet niște glonțuri de tun și de pușcă tot din 48 și alte scule vechi, cari, oricum, e păcat să le lăsăm așa. Iar în casă pe un vârf de dulap o sumă de cărți vechi românești, unele și nemțești, din întâia jumătate a veacului trecut, pe cari septuagenarul dascăl le-a moștenit dela tatăl seu: popa Radu, care a fost pe vremuri preotul comunii. Printre aceste cărți vechi am aflat și un caietaș de format mic octav, destul de bine păstrat în păreții lui vârtoși, cu poezii sau „verșuri“ — cum se zice în caietaș — scrise de însuși popa Radu. Este aceasta, precum se vede, ceva rar și destul de neobișnuit la noi: un preot dela sate cărturar așa de mare, care nu numai și-a întemeiat, de bună seamă nu fără de oare cari jertfe, o bibliotecă pentru folosul și desăvârșirea sufletului său, ci a mai avut răgaz să se îndeletnicească și cu scrisul. Și pe ce vreme? Pe vremea Beldimanilor, a Conachilor și a

*) Nevoieși.

Văcăreştilor. — De aceea gândim, că nu e lucru rău, să facem cunoscut cititorilor noştri scrisul acestui popă cărturar de pe vremuri, cuprins în caietaşul mai sus pomenit. Ţinem însă ca mai întâi să ne întrebăm — şi credem nu fără de oarecare dreptate — dacă n'ar fi mai bine, ca toate vechiturile de preţ aflătoare la numitul dascăl, să se ducă spre o mai bună păstrare în Muzeul vreunuia din instituttele noastre culturale? De ce n'ar face o aceasta Asociaţia de pildă?

Revenind acum la caietaşul nostru cu „verşurile“, să spunem ce cuprinde!

În general putem zice, că e de un colorit pronunţat religios — dovadă: că de fapt scriitorul acelor „verşuri“ a fost popa Radu — ceea ce se vedeşte foarte limpede din însuşirea „verşurilor“ ce urmează:

Un „Verş despre Adam“, care povesteşte căderea prin păcat a protopărinţilor neamului omenesc şi izgonirea lor din paradis; un verş al Arhanghelilor, care se pare c'a fost menit să se cânte în biserică sau şi la privaţi în ziua Arhanghelilor Mihail şi Gavril; o cuvioasă „Cântare la naşterea Domnului“; o veche colindă cu refrenul frumos: „holer Doamne“; povestiri în versuri a minunilor Domnului nostru Isus Hristos, ca de pildă: a sporirii pânilor şi peştilor, care pare c'ar fi fost făcută pentru ca să se cânte la pomeni, feştanii, nunţi s'au alte conveniri ţărăneşti; a învierii lui Lazar din Morţi; un verş la Dumineca Floriilor, numit foarte frumos: „Verşul stâlpilor“ şi după el un „Verş la Paşti“; urmează apoi vre-o şapte-opt „Verşuri la Oameni Morţi“, adică „bocete“, — un verş despre judecata din urmă şi chiar la capăt, reprodus îndeobşte cunoscutul:

„La apa (ru la râul) Vavilonului
Jelind ţara Domnului“... etc... etc...

În afară de acestea se mai găsesc însă şi alte „verşuri“ decât cele de cuprins religios, cari tocmai pentru aceea, în opoziţie cu acestea, pot fi numite lumeşti.

Şirul acestor „verşuri“ lumeşti îl deschide o poezie — ar vrea să fie o odă — care cântă mult slăvita cultură. E interesantă această poezie nu numai pentru obiectul ce-l cântă, ci, şi mai ales, pentru că şi ca formă difere de celealalte, întru cât nu e scrisă în forma poeziilor populare, ci în strofe de câte patru rânduri (de tot sunt opt) şi pentru că poezia din chestie se pare a fi propria creaţie, primitivă, ce e drept şi foarte stângace a popii Radu; — de aceea credem, că vom reveni de altă dată la ea cercându-i rostul.

După aceasta urmează apoi alta, vre-o şapte „verşuri“, din cari însă aproape din toate răsufă o adâncă şi netălmăduită durere. Astfel este „verşul“: „Când eram mai tinerele“, care desvăluie toată durerea bătrâneţelor neputincioase; astfel „Verşul străinătăţii“, care cuprinde frânturi din frumosul cântec popular, ce şi astăzi mai trăieşte:

Vai mâncatu-s de duşmani“, etc... etc...; tot aşa şi faimoasa: „Pasere galbină'n cioc“, care aici se prezintă, credem, în forma ei cea mai veche; aşişderea „Verşul turturelii“ o variantă a cunoscutei poezii alui Ienăchiţă Văcărescu, şi celealalte.

O singură „Cântare de veselie“ — romanţa: „Pom, pom, pom eram eu pom“ — s'a rătăcit printre atâtea cântări de jale.

De astă dată ne facem o deosebită plăcere împărtăşind cititorilor „verşu“ ce urmează:

„Taci, taci, taçi inima mea,
Răbdă şi nu mă durea,*
Că nu-i trăi cât lumea,
Ci vei trece ca floarea.
Şi-i trăi o zi ori două
Şi te-i topi ca o rouă.
Aşa-i omeneasca soarte
Din zi în zi trece foarte.
— Taci inimă, nu ofta,
Nu-mi amări viaţa,
Nu te zbate aşa tare,
Ca corabia pe mare.

Lasă viforul de-o parte
Şi la liman te abate

*

Inima tare mă'ntreabă
Ce mi-e faţa tristă, sl'abă?...
— Tristă, slabă voi tot fi,
Ce-am pierdut, n'oi mai găsi:
C'am pierdut un mare bine,
Aş trăi şi n'am cu cine,
Că cu cine am trăit,
Ca iarba s'o veştezit.

Neagu Cârstea.

*) Cu refrenul: »Trandafir frumos«.

„Răvaşul“ în 1908.

Pentru anul viitor »Răvaşul«, graţie numeroasei *garde de colaboratori*, ce şi-a câştigat prin singură frumşeţa ideilor creştine, ce le susţine în viaţa noastră culturală, va apărea în *format mai mare, şi regulat*, de 2 ori pe lună, la 1 şi 15-a fiecărei luni.

Luând formatul mai lat, ce-l au »Sămănătorul« şi »Convorbirile Literare«, »Răvaşul« va da numeri de câte 2 coale (32 pag.) având în fiecare număr: articoli de directivă culturală şi literară, studii

istorice, literare, schițe, povestiri, poezii, originale și traduceri, și bogate informațiuni din întreg domeniul vieții culturale a neamului românesc.

Remânând consecvent credeului seu cultural, regenerarea noastră prin ideile creștine, veșnic noue și înviorătoare, se va nisui a se feri tot mai mult de arena pasiunilor politice de zi, și va stăruii tot mai devotat pe lângă chestiunile de viață, așa numite perpetue, dela cari atârnă și viitorul nostru ca popor.

Prețul abonamentului, cu toate îmbunătățirile și în ciuda scumpirei generale pe întreagă linia, va rămânea tot cel vechiu, (6 coroane pe an; în Țară, 8 coroane în străinătate) cu o singură deosebire:

Revista se va trimite exclusiv numai celor ce trimit **abonamentul înainte**, ca să evităm pe viitor chiar și posibilitatea unor restanțe. Rugăm, deci pe toți cetitorii noștri, cari au avut ocazie a judeca obiectiv lucrarea noastră culturală, absolut desinteresată și impersonală, și o pot aprecia și din acest număr — să trimită la timp și înainte prețul abonamentului, pe anul întreg.

Celor cari trimit abonamentul pe un an înainte le oferim și un **favor special** de mare preț, despre care vom vorbi amănunțit în numărul viitor.

* * *

La nrul procsim, care va fi ultimul pe anul 1907, vom da și lista articolilor publicați, ca cei ce colectează revista și o compactează, să o aibă complet.

Table de compactat, frumos lucrate în pânză, se vor căpăta la noi pentru *1 coroană plus porto 20 fil.*

— Ovservăm pentru colectori, că nrul 34 nu există, ca nr. separat; deci nu-i lipsește nimerui. Observe numai numerotarea paginilor și se va încredința fiecine.

Crestături.

— Un moment de înălţătoare armonie între creştinătatea din Răsărit şi din Apus este serbarea de aniversare întru pomenirea celui dintru Sfinţi părintelui nostru, mare Ierarh Ioan Chrisostom, arhiepiscopul Costantinopolei. Se ştie că la Roma se pregătesc mari serbări din acest prilej fericit al aniversarului de 1500 ani dela moartea unuia dintre cei trei Sfinţi Ierarhi, cari au făcut epoca de aur a bisericii creştine din Răsărit, şi cari şi la noi Români sunt în mare şi cuvenită cinste. Dacă după desbinarea fără rost — deşi espicabilă — isvorăta din îngâmfierea grecilor şi din interesele personale ale unui ambiţios fiu al Fanarului, desbinare pe care noi Români, trebuie să o deplângem mai mult, pentru că am plătit-o mai scump, în dauna ireparabilă a culturii noastre prin veacuri; dacă după atâtea hărţueli urâte între creştinii acestor două zone de civilisaţie, pe când trebuiau să se înfrăţească mai mult pentru a împedeca puterea islamismului, ce a năpădit ca o pacoste, şi ca o pedeapsă, peste răsărit, dacă acum în fine, după 1500 ani, se întâlnesc earăşi aceleşi tabere întru cinstirea unui bărbat sfânt, erou prin puterea cu care a adâncit şi înălţat învăţăturile creştine, şi care n'a cunoscut în viaţă urâciunea acestei desbinări, deşi a murit martir al atâtor urâciuni ale oamenilor, în mijlocul căror a trăit luminând, — că adevărul supăra şi atunci, ca şi acum —

inima fie cărui creştin trebuie să se umplă de bucurie şi de nădejde. Trebuie să avem, şi după semnele vremii putem avea bună nădejde, că epoca sfântului Ioan Gură-de-Aur, în care ascultarea evangelică de un cap suprem era vie, şi frăţietatea nu era rănită de rivalitatea patriarhului Romei-nouă, faţă de autoritatea celui a Romei-vechi — eară-şi va veni, şi earăşi creştinătatea se va înălţa puternică şi nelintită faţă cu multele atacuri ale şi mai multilor duşmani ai ei.

Noi Români, cari avem simţ pentru obiceiurile Răsăritului, şi avem pricepere şi pentru viaţa Apusului, cari nu suntem pismuitori Ţarigradului şi iubim şi Roma cea veche, în care vedem puterea organizată a autorităţii bisericeşti, — de care mai ales are lipsă creştinătatea, dacă e să-şi facă menirea până la sfârşit, noi trebuie nu numai să nădăduim rentoarcerea acestei epoci de aur a frăţietăţii ascultătoare şi iubitoare, ci să şi lucrăm pentru ea. Pare că suntem anume meniţi pentru aceasta; pare, că anume ne-a făcut D-zeu punte de aur între aceste două civilisaţii, crescute pe aceeaşi trupină, în două direcţiuni spre Răsărit, şi spre Apus.

Aceste idei ni-le inspiră atitudinea demnă şi serioasă, ce o vedem din prilejul aniversarului așa de rar, în presa noastră bisericească, fără deosebire de confesiune.

»Biserica ortodoxă Română« din Bucureşti, foaia oficială a bisericii din România, înregistrează cu vădită mulţămire pregătirile ce se fac în Roma pentru pomenirea marelui

luceafăr sfânt al Răsăritului, spunând cum însuși Papa cu toți Cardinalii sei va presida serbările. »Unirea« din Blaj, ca și »Telegraful« din Sibiu, ca și »Foaia diecesană« din Caransebeș, întonează cuvântări sorbătorești din acest prilej. Ba »Candela« din Cernăuți, organul archidiecesei din Bucovina, înregistrând pregătirile ce se fac »în mai multe părți ale bisericei creștine« arată o vădită durere, că »autoritatea noastră bisericească n'a făcut nici un pas în scopul acesta.« — Chiar și »Convorbiri Literare« revista cea mai de autoritate din România, pomenește frumos de aniversarea morții »celui mai mare orator și scriitor bisericesc al antichității clasice a creștinismului« și relevază, că »Biserica romano-catolică s'a gândit să serbeze cât mai demn jubileul de un mileniu și jumătate al acestui renumit părinte bisericesc din timpul, când biserica era una«. Spune, că în Apus s'au scris din acest prilej numeroase broșuri, studii, articole de reviste; și zice că »o demnă manifestare (pentru Români) ar fi fost publicarea unui studiu temeinic asupra lui Ioan Chrisostom, sau măcar traducerea operelor lui în românește«. Din partea »Convorbirilor Literare« aceste câteva rînduri le prețuim mult și îi fac multă cinste, dar preste tot întinerea feliuritelor direcțiuni pe un teren comun așa de cinstit e un moment înălțător

Ce frumos, ce creștinesc lucru ar fi, dacă măcar foile bisericești ar rămânea totdeauna la înălțimea această a frățietății evanghelice și

românești, ori de câte-ori tratează chestiunile divergente între Apus și Răsărit, între cei ce privesc spre Roma-veche, nouă și azi, și între cei ce privesc spre Roma cea nouă a Răsăritului vechiu. Sfântul Ioan gură-de-aur, facă și prin aceasta serbare a sa, ca numai cu gură de aur să se mai rostească ori cine despre aceste chestiuni.

— Incepe a se zori..? »Bis. și Școala« din Arad (nr. 46) are un prim articol: »Temeliile lipsesc«, din care ținem a ficsa următoarele: »Viața noastră culturală, în manifestarea sa, prezintă peste tot im-perfecțiuni și multe neajunsuri.

Fenomenele de progres sunt sporadice, trecătoare, ca focul de paie, în cele mai multe cazuri; căci nu este întemeiată pe baze solide ori nu este susținută, dar mai ales nu este prea înțeleasă, situația precară a noastră, sub raportul îndiaț, ori mai corect, nu e îndejuns apreciată, nici o inițiativă cu caracter de seriozitate și temeinicie.

Par'că ar fi un sbor de flutur, de pe floare pe floare, ori o fluctuație de valuri schimbăcioase, ori ce tentativă de premenire sănătoasă, în raport cu mediul și condițiile ce s'ar oferi, progresului nostru cultural.

Superficialitatea, atât în aprecierea din partea opiniei publice cât și din partea forurilor cu oarecare îndreptățire de a reprezenta interese mari, culturale, naționale, ori generale omenești chiar, pare a fi caracteristică, și e lipsită de înțelegerea cerințelor vremii, de nevoia de adaptare cerințelor vremii și de progres, — ci continuă a stă în

piroteala tradiţionalei petrificări de forme.

Şi dacă aceasta este impresia generală, unde este a se căuta originea răului, — în ce priveşte partea energiei proprii, specifice, în manifestarea culturală?

Baza neajunsurilor este a se căuta în lipsa temeliei culturale, în vicioasa şi tradiţionala jertfire a fondului, formei; în mascarea prin paradă, a realităţii, şi în consecinţă în prevenirea, deci nesocotirea întronării validităţii realei puteri faţă cu forţa imaginativă, plăzmută prin meşteşugite aparenţe, ce pregătesc neajunsurile noastre sub raportul cultural, formând bazele multor dezastre şi pe alte terene ale vieţii publice.

Căci unde nu-i lumină, în întunecare deci, prin ce poţi deosebi drumul neted, de gropi?»

— **Adunarea Societăţii pentru Fond de teatru român**, ținută Duminică şi Luni, 17—18 Nov. n. s'a distins ca şi altădată, dacă nu prin vâlva obicinuită la adunările »Asociaţiunii«, apoi prin câte-va momente culturale îmbucurătoare, ca şi cari »Asociaţiunea« în estan cel puţin n'a arătat. Astfel s'a constatat, că fondul pentru teatru român a crescut la suma respectabilă de 400,000 cor. — pe când Asociaţiunea raporta la Bistriţa, că nu poate să-şi echilibreze budgetul conform statutelor. Chiar şi în Cohalm Societatea teatrală a încasat aproape 1500 cor. pe când spesele ei de regie anuală sunt modeste. Dar adunarea din estan a avut şi alte momente îmbucurătoare. Întăiu ne a descoperit un nou centru cultural,

care nu figura în lexiconul nescris al centrelor româneşti: *Cohalmul*. Nu cunoaştem acest târguşor, şi nici raportorii ziarelor nu prea țin să-l descrie. Vedem înse, că el s'a înscris cu cinste în şirul frunţaşelor oraşe, cari adăpostesc după vremuri adunările noastre culturale, şi s'a impus ca o nouă cucerire a culturii noastre. După cât putem afla avem în Cohalm cam 1200 suflete de Români, împărţiţi în 2 confesiuni, dar toţi uniţi în cultura românească. Grecocatolicii sunt cam $\frac{2}{3}$ părţi, gr.-or. $\frac{1}{3}$ parte, dar au aci reşedinţă protopopească, şi ambele confesiuni, cum se cuvine, au rivalizat într-o a se dovedi vrednici României din Cohalm de cinstea ce li-s'a făcut. Au şi isbit. De acum înainte contăm cu un centru cultural mai mult...

Nu mai puţin mulţămitor a fost al doilea moment etic al acestei adunări: aprecierea dreaptă a activităţii culturale ce a desvoltat'o reposatul şi regretatul *Iosif Vulcan*.

Pe când la moartea sa publicistica noastră se arăta cam nepăsătoare, ba chiar nesocotitoare a celui ce saluta steagul de luptă, acum avem satisfacţia de a fi auzit cuvinte de preţuire justă a celui ce nu mai este între noi, dar a ramas să fie o pildă bună de stăruinţă culturală pentru mulţi. Atât d-l virgil Oniţiu, vicepreşedintele societăţii, cât şi d-l Dr. Valer Branisce, directorul »Drapelului« din Lugoj, au făcut cinstită apreciere venerabilului fost preşedinte al »Societăţii« şi au adus cuviincios prinos memoriei aceluia, pentru care în amândouă bisericile româneşti din

Cohalm s'a slugit parastas. Ear adunarea, ca semn al doliului seu, a lăsat neocupat postul de president timp de doi ani. —

Relevăm cu drag aceste momente etice, la noi așa de rari, ce se ridică din mijlocul serbărilor culturale dela Cohalm.

— **Constatări.** »Unirea scriind despre »alegerile congregaționale«, acest nou trist simptom al stărilor de acum, face și următoarele constatări:

»Un puternic argument al contrariilor activității parlamentare era desigur acela, că poporul nostru nici nu e conștuit pre deplin asupra drepturilor și datorințelor sale, asupra rolului hotărâtor, ce-l are în multe afaceri administrative...

Și argumentul acesta, pe cât e de rușinos, pe atâta e și adevărat...

»Intrați în activitate parlamentară și câștigând câteva biruințe ne am făcut cu toții elogii asupra deșteptăciunii repentine a poporului și nu arareori am început a croii la stări viitoare, de un nentrecut idealism.

Realitatea a tras perdeaua și toate idealele noastre s'au făcut în nimica și toate combinațiile încântătoare s'au dovedit fără bază. — Dura realitate ne-a dovedit că se poftesc ani de muncă generală și intensivă (înțelege desigur munca pentru *organizație*, care lipsește total. »Răv.«) dacă vrem să ajungem la rezultate practice. Trebuie lucrat în continu,

toți cu toate puterile, de cari dispunem, clădind de jos în sus...«

Despre organizație zice:

»Ea ar trebui să fie ca o rețea, să înceapă din comune, dela alegerea juzilor și consilierilor comunali, dela statorirea listelor de alegători și mereu înainte, așa în cât toate firele a ori ce mișcare să fie în o mână destul de destoinică, care să le reguleze și conducă...«

Ar fi bine să fie așa, și ar fi trebuit să se *inceapă* lucrul așa. Numai cît la noi s'a făcut întors. Cînd comitetul central s'a pomenit cu cite va forțe ținare, cari promiteau, a pus la ordinea zilei *organizarea*. Și a încredințat pe tinerii sei membri să facă proiect, să lucreze pentru organizare. Nu s'au apucat de *lucrare* tinerii, au început înse »activitatea parlamentară,« întâiu unul, apoi mai mulți; întâiu fără hotărîre, — ba chiar contra hotărîrilor esistente și obligatoare; apoi cu oare care formă de hotărîri; și vorba »Unirei« câștigînd cite-va biruințe ne am făcut elogii, — dar nu ne-am organizat, — și adese »am început a croii la stări viitoare, de un neîntrecut idealism... dar nu am început nimic pentru organizație.

Realitatea însă, dura realitate a venit, și va veni, și a tras perdeaua și toate idealele s'au făcut nimica... E dureros peste măsură a continua. Incheiem aci, — cît pentru noi.

— Unii cred că a vorbi sau a scrie fără nici o seriozitate, înseamnă că fac umor.

— Cănele latră, ear omul de omenie își vede de drum.

— Este omenie, și este cănie. Dar nu-i tot una.

CRONICA.

— I. P. S. Domn Metropolitul *Dr. Victor Mihalyi de Apşa* a dat 500 cor. pentru masa ştudenţilor din Cluj. Fapta s'a înregistrat de toate foile, şi foarte bine e aşa; numai »Neamul românesc« a arătat o îndoială fără nici un rost. Mai rău însă că nime n'a urmat până acum pilda dată de înaltul Arhiepiscop. Să sperăm că va fi urmată de aici înainte.

— Aflăm cu bucurie că *Di Stroe Beloescu* a dat spre acelaşi scop 1000 coroane.

— »Gazeta Transilvaniei« foaia cea mai venerabilă prin vechime, şi cea mai cinstită prin atitudinea sa deamnă şi românească, împlineşte cu 31 Dec. anul al 70-lea al existenţei sale. Din acest prilej Direcţiunea foii, în frunte cu dl *Dr. Aurel Mureşan*, va scoate un număr iubilare, la care sunt poftiţi a contribui cu câte-ceva toţi cei ce au colaborat la acest stăruitor şi statornic ziar. Nu ne îndoim că numărul iubilare al Gazetei, ca şi cel scos acum 20 ani, va fi o operă interesantă. Preţul lui va fi 1 coroaună.

— La intervenţia ministerului de culte pentru păstrarea monumentelor şi obiectelor de artă Consistorul din Blaj a dat un circular prin care dispune a se conscrie toate obiectele de valoare artistică ori ştiinţifică din biserici, şi a se raporta despre ele.

Oare nici acum nu se va socoti actual a se face în Blaj edificiul care să cuprindă »Biblioteca centrală« mult discutată şi muzeul religios-naţional, în care să se adune tot ce mai avem de preţ pe la bisericile de prin sate, unde nu se preţuesc acestea antichităţi?

— În 29 Nov. n. s'a deschis la Bucureşti noua sesiune a corpurilor legiuitoare printr'un mesaj regal cetit de însuşi M. Sa Regele Carol.

În vederea marelui probleme social-agrară, ce îşi aşteaptă rezolvarea sa grabnică, şi dela care atârnă foarte mult viitorul României, ba chiar al românimeii, se privia cu mare interes în faţa a-

cestui mesaj. Cu îndrumarea minților spre aceasta grea, dar măreață problemă, a cărei bună rezolvare ar însemna o nouă întemeiere a statului român, se și începe Mesajul regal, constatând »momentele grele prin cari trecem.«

»Proprietatea mare și țărănimea — zice Mesajul — sunt păturile sociale, pe cari se razămă mai ales buna stare și progresul ori cărui stat: de aceea se cere, ca în relațiunile ior să domnească buna înțelegere și armonia cea mai perfectă.«

Anunțând proiectele ce guvernul le va prezenta, Mesajul mai accentuează:

»De mare nevoie este a se lua măsuri pentru a da învățământului primar rural o *direcțiune practică* și a întări în popor simțământul datoriiilor *morale și religioase*.«

Dee Dumnezeu, că bărbații mari ai României să știe găsi în situația aceasta hotărât grea, dreapta cărare, care să ducă statul român spre o norocoasă întărire și dezvoltare, și să-l cruțe pe viitor de sguđuri, extrem de dureroase, ca cea din primăvară de tristă pomenire a anului 1907.

— »Sămănătorul,« societatea agricolă din Gherla, va ținea adunare gener. la 9 Dec. n. a. c. în localul filiale „Economului“.

— Peregrinagiul Românilor la Roma se va face la începutul lui Iunie 1908, și va costa cl. I. 300 cor. cl. II. 200 cor. cl. III. 140 cor. Ar fi de dorit ca câți mai mulți țărani frunțași, în port național, să iee parte la acest peregrinaj. A vedea Roma trebuie să fie dorul cel mal ferbinte al unui Român. —

Informațiuni mai amenunțite vom da în nr. viitor, și se pot cere și dela Dr. Danil Fireza, notar consistorial în Lugoj.

— Doi redactori ai «Țării Noastre» au fost puși pe banca acusaților inaintea curții cu jurații din Cluj, pentru pretinsă agitație: poetul Goga și profesorul Dr. Lupaș. Goga, învinuit a fi ațitat împotriva ovreilor, s'a apărat singur, și a fost achitat; Lupaș s'a apărat asemenea de învinuirea de a fi ațitat împotriva marilor proprietari, și a fost — osândit la 3 luni

temniță și 200 cor. pentru un articol foarte blând; în care nu făcea alta decât a cita și comenta dintr'o poezie alui Goga.

— Mai multe ziare, românești, nu străine, vorbesc de »congrua uniților« tocmai acum când s'a constatat, că numai catolicii și uniții nu au congruă, ci sunt tot la »ajutorul așa numit de stat, pe care ministrul îl împarte fără nici o normă, cu totul arbitrar, dând unora peste 1000, altora 100 ori mai puțin, și earăși altora nimic. Așa s'a împărțit ajutorul și în estan, și norocul numai că sinodul din urmă a fost adus o hotărâre cuminte, că cel puțin fondul deficienților veduvelor și orfanilor recompensează cu ceva nedreptatea ce se face clerului unit. Prin aceasta prevezătoare hotărâre sinodul trecut s'a înscris cu vrednicie în istoria bisericei, absărăgând chiar dela toate celelalte multe și bune hotărâri.

— Joi în ziua sfinților Archangeli, s'au început la Blaj seratele literare arangeate de reuniunea femeilor. Cea dintăiu conferență a făcut'o d-l A. C. Domșa, asupra volumului *Flacări* a tinerului poet Corneliu Moldovan, aprețiând mai ales poeziile eroice și naționale. Dșoara Veturia Negruțiu a declamat *Codrilor* de Corneliu Moldovan.

D-l *Iacob Mureșanu*, măiestrul nostru de muzică a desfătat auditoriul cu câteva nouă compoziții ale sale —

— *Hymen*, Dș. Aurelia Dan, fica fostului preot gr-cat. din Lăpuș s'a cununat cu d-l Ioan Pop, cancelist de tribunal în Bistrița.

— *Pictorul Smigelski distins*. Foile din Budapesta vestesc, ca comisiunea regnicolară a artelor frumoasă chemată a se pronunța asupra acordării premiilor romane, fondate de episcopul Fraknoi cari is împreunate cu un studiu mai aprofundat a monumentelor artistice din Roma, după o examinare minuțioasă a operatelor celor unsprezece concurenți, nu au aflat nici una corăspunzătoare și deamnă de executat. A aflat însă cele mai mari aptitudini artistice în operele dlui *Octavian Șmigelschi*, care deși n'a rezolvat problema pusă la concurs, pregătirea schițelor pentru frescurile din capela colegiului *rákoczyan* din Buda — ci a trimis numai niște reproducții fotografice după picturile sale dela catedrala din Sibiu și Blaj, comisiunea, a hotărât să-l provoace la rezolvirea problemei artistice, pentrucă în operele sale vede o garanță că le va putea executa.

— † *Dr. Florian Duma* avocat, cavalier al ordului „Coroana României,” președintele reuniunii române de cântări *Hilaria*, membru al congregației comitatului Bihor, membru în senatul fundațiunei »Zsiga«-iane, membru în comitetul de reviziune al institutului »Bihoreana«, din Oradea mare, a încetat

din viaţă în 21 Novembre n. în al 56-lea an al etăţii sale şi în al 23-lea an al fericitei sale căsătorii. Pie-i ţarina uşoară şi memoria binecuvântată.

— În Balinţ (diec. Lugoşului) s'a consacrat noua biserică gr-cat. în 10 Nov. n. înainte de aceasta credincioşii gr-cat. nu aveau biserică anume, ci sfânta slujbă se celebra într'o capelă improvizată, o chilie a cvartirului preoţesc. Spre marea mângâiere a preotului Dimitrie Pop, şi a poporului seu, stăruinţele Episcopilor Dr. Radu şi Dr. Hossu în fine au fost încununat de isbândă, şi în ziua numită însuşi Episcopul Hossu a eşit la Balinţ şi a sfintit noua biserică. I-s'a făcut bunului Archiereu o frumoasă primire, cu banderiu, şi vorbiri, şi peste tot sfântul act a fost împrejmuir de sărbările de veselie ale poporului credincios.

— † *Veturia Demeter n. Vlad*, soţia apotecarului român Cornel Demeter din Orăştie, a încetat din viaţă, în anul al 29-lea a vieţii, 10-lea al căsătoriei sale. O deplâng părinţii Nicolae Vlad şi Maria n. Dăianu, fratele său Virgil cu soţia Mariana, soţul Cornel Demeter, şi număroase rudeni. — Pomenirea ei în veci.

— „Societatea de Infrumşetare“ din Sălişte a dat o producţiune teatrală la 24 Nov. n. în sala festivă a şcolii române de acolo. Sau predat: Năzdrăvăniile divorţului, comedie în 3 acte.

— În 4 Nov. n. s'a ținut conferenţa preoţilor din distr. protopopesc al Becleanului în Minthiul românesc. Opt gendarmi s'au infăţoşat în comună pentru acea zi. În biserică gendarmii n'au intrat, ce-e drept, dar au întrebat pe primarul că *cine* şi *ce* a predicat:

Primarul Ioan Vălean a resumat bine cuprinsul predicii zicând: »A predicat preotul I. B. şi a zis, că: bogatul numai așa poate merge în raiu, dacă va ajuta bisericile, văduvele şi orfanii, va îmbrăcă pe cei goi, va hrăni pe cei flămânzi şi de-a luat dela cineva ceva ori a furat, va întoarce împătrat. Iară săracul să poate ispăşi prin *lacrimi de pocăinţă*. Dară şi bogatul şi săracul e dator să-şi spună păcatele lor popii, să se prindă, că altu nu le-or face şi-apoi să se cuminece. — Atâta a zis popa din Nuşfalău.« E clar deci că preoţii nostri sunt spionaţi că ce predică. Numai de ar predica cât de mult si cât de bine în înţelesul sfintelor evanghelii!

— † *Valeria I. Găvruş* născută R. Popea, din Satulung după o viaţă întreagă de resignată suferinţă, şi-a dat nobilul său suflet în mâinile Creatorului în 6 (19) Novembre a. c. împărtăşită fiind cu sfânta taină a Cuminecăturii, — în a 48-lea an al etăţii sale.

— În judeţul *Dâmboviţa* se lucrează de mai de mult la întemeierea unui *muzeu istoric* şi artistic al judeţului, cu reşedinţa *Tirgovişte*, oarecând capitala ţării şi reşedinţa de Domni, ea însaşi un muzeu plin de remăşite ale trecutului. S'au cules 400 fotografii, cuprinzând motive de decoraţii, monumente istorice, scene din viaţa poporului şi feliurite porturi ţerăneşti. Câte 1 exemplar din acest Album se va preda Regelui şi Reginei României. —

— Duminecă, în 17 Nov. n. s'a inaugurat la Iaşi prima bibliotecă populară înfiinţată prin stăruinţa d-lui N. Iorga, deputatul colegiului al II a acestui oraş. A fost o serbare frumoasă, la care asistară între alţi prinţul Brancoveanu, A. C. Cuza, Dr. Leon, Cosmoviciu, şi alţii. D-l Iorga, omul de cultură coborât în arena politică, mărturiseşte şi prin acest fapt, ceea ce de atâtea ori a declarat cu cuvântul şi în scris, că politica cea mai bună este politica culturală, singura politică de desrobire a poporului încătuşat în atâtea miserii ale neştiinţei. Oare alţi deputaţi şi nedepuţaţi — nu ar putea să cunoască şi recunoască acest adevăr, şi să pornească pe cărările indicate de el?

— *Foc.* În comuna Matei comitatul Solnoc Doboca în noaptea de 4 Nov. la 11 oare din noapte s'a aprins casa economului Crăciun Grigorie şi focul purtat de adierea vântului în decurs de 3 oare a prefăcut în scrum şi cenuşă 4 case, 5 poeţi, 5 şuri şi 5 puicuri pentru fân cu toate superedificatele laterale, afară de altele din jur, cari au fost dărâmate ca să poată pune stavilă întinderii focului. A ars tot cucuruzul tot nutreţul; cu un cuvânt nu a rămas un grăunte şi nici un fir de nutreţ, nici haine, nici vasă, a ars tot — rămânând 26 suflete chiar în toiul iernei în drum şi goi şi flămânzi. Cine ar fi cauza nu s'a putut erua. Te cuprinde o mare milă privind aceasta pustiire şi pe aceşti nefericiţi. Subscrisul comitet în numele umanităţii roagă pe tot sufletul creştin binevoitor a trimite barăm cel mai mic ajutor acestor nenorociţi. Ori ce ofert trimis la adresa comitetului bisericesc din loc să va quita cu ceea mai mare mulţămită pe cale ziaristică. Sas Mateiu 8 Nov. 1907 p. u. loco Comitetul bisericesc.

Contra alcoolismului.

— Studenţii universitari catolici, din Cluj, şi-au alcătuit o societate numită „Szt Imre.“ Membri ei s'au angajat contra alcoolismului şi au organizat şi o secţie anume pentru comba-

* Celelalte ziare sunt rugate a reproduce.

terea alcoolismului. Ai noştri unde-s? Tot nu-nai la — consumarea alcoolului?

— Se susţine, că prim-ministrul Wekerle, vezând pornirea din ţară, va da ordin general pentru închiderea crişmelor în Dumineci şi serbători. Bine ar fi.

— George Săpun, Român de naştere din Şomtelec, muncitor în Cluj, a beut Duminecă, în 24 Nov. vinars de 80 fileri şi s'a îmbetat aşa de reu de a căzut pe stradă. A fost dus la poliţie. şi acolo doftorii au aflat că s'a înveninat de spirt. Luni dimineaţa a murit, negrigit, nepocăit, în durerile beţiei. Eră om de 55 de ani — şi eată cum s'a sfârşit —

— În săptămâna aceasta trei creştini au făcut în biserica gr-cat. din Cluj vot de a nu mai bea pe un timp mai scurt ori mai lung. Unul a »jurat« pe noue ani. Acestia cel puţin s'au asigurat de pustiirile rachiului, şi Dumnezeu le va respăti cu bine bărbăteasca hotărîre. — Acest obicei, care se urmează de câţva timp, ar fi bine să-l urmeze cât mai mulţi. —

— **Pentru economi.** O nisuiţă a cărei scop este, ca economii să-şi poată valora produsele lor cu un preţ cât să poate mai mare, la tot cazul trebuie sprijinită. Aducem deci şi de astădată la cunoştinţă cetitorilor noştri cari să ocupă cu economia, că acţiunea întreprinsă astăvară firma de cereale a lui Eduard Mauthner din Budapesta, de a cîmpera sămânţă de trifoi şi lucernă care nu conţine mătăşină şi acum continue, şi şi cumpără cu preţ mai mare nu numai decât preţul de zi, ci plăteşte mai mult decât s'ar putea căpăta de ori şi unde într' alt loc. Credem a facem un serviciu cetitorilor noştri economi, aducându-le aceasta împrejurare la cunoştinţă, şi a îndemna pe aceia cari au semină de trifoi şi lucernă, să trimită mustre firmei Eduard Mauthner în Budapesta.

— *Avis.* Dacă vrei să cumperi în grabă şi discret, o realitate sau întreprindere comercială de ori ce fel, o vilă, hotel, restaurant, moşie, ţiglărie, sanatoriu, etc. în Viena ori în provincă, sau cauţi împrumut hipotecar sau o împărtăşire la o afacere, adresează-te cu încredere de a dreptul la renumita firmă: *Erste Realitäten-Verwaltung*, Wien, VIII. Albertgasse 30. Casă de primul rang, strict reală, culantă şi cea mai mare în felul seu. Are reprezentanţi în toate provinciile Austro Ungariei şi în statele vecine. Representantul general va fi aici în localitate în zilele cele mai apropiate. Dacă doriţi o vizită gratuită din partea lui, pentru vedere ori înţălegere, bine voiţi a-l vesti, la adresa de mai sus. Cele mai mari raporturi de vindere cumpărare între Viena şi provincă. (1—1)

— **Se primesc agenţi** pentru vânzare de lozuri şi hârtii de valoare. Venit lunar de 200—500 cor. A se adresa: »Valuta-Bank«, societate pe acţii, Budapest Váci körút 43. —

Noroc bun! În loc de 10 fl. numai 1 fl. 80 cr. costă un orologiu de argint »Gloria«, cu plombă; un orologiu »Anker-Remontoir« de busunar. cu înveliș frumos gravat, cu arătător de secunde, punctuos dimpreună cu lanț aurit ori argințit, numai 1 fl. 80 cr.

Ofer mai departe orologiu remontoir de Elveția, prima calitate, aurit. cu frumos lanț aurit, pentru numai 2 fl. 75 cr. Pentru fiecare garanție în scris pe 2 ani. Se trimite prin rambursă (Nachnahme). prin Casa de esport de oroloage alui Kohan. »Uhren-Export Kohans« Krakau, Nr. 331. — Pentru ce nu convine se returnează banii. Multe comande ulterioare am primit.

Cărți — Reviste — Ziare.

— »*Drapelul*« (nr. 122) dă informații interesante cu privire la obiceiul popular dela înmormântări »podul mortului«.

— »*Progresul*«, noua foaie din Oravița, bine îngrijită până acum, publică (nr. 11) articol de I. M. Roșu, care cu duioșie vede cum lucră preoții catolici predicând și cum de cade poporul nostru fără învățătură. Dl Victor Birlea, teolog în Roma, scrie despre frățietatea noastră cu italienii. Interesantă și schița în graiu bănățenesc: »Dăla praznic«. Foarte greșit însă, și nepotrivit cu tendința foii, că publică un articol »Evoluția și creațiunea«, care vatămă adânc creștinătatea și întreagă cultura creștină o presintă, cu rătăcitul Nietzsche, drept o »mare rătăcire idealistică«. Cine profesează astfel de păreri — n'are loc în societatea creștină, ci în sinagoga, cu totul materialistă, de azi.

— »*Țara noastră*« (nr. 45) laudă cu drept cuvânt pe părintele Ion Albon, din Doștat, care a stăruit pe lângă înființarea unui grânar bisericesc, care cinstit administrat a crescut în 9 ani la sumă de peste 10.000 cor. În acest grânar al bisericii au intrat prefăcuți în grăunțe, și crițarii de iertare, răscumpărați, și cari altfel ar fi lunecat de bună seamă la crișmar; tot aci s'a vărsat, și vinul de paos, răscumpărat de obicei cu 1—2 cruceri, și alte mărunțișuri. Ce nu s'ar putea face dacă toți preoții noștri ar lucra la fel și ar răscumpăra pentru grânarul sfintei biserici — ea însăși grânarul cuvântului lui D-zeu — și acele danii necuvioase de vinarsuri la înmormântări, po-

meni, ospete, adălmașuri, și câte numiri s'au mai iscodit pentru a împoțobi beția, chiar și sub scutul bisericeii! D. R.

— »Luceafărul« (nr. 21) ne aduce un fragment »Pe drumul Bărăganului« de o admirabilă frumsețe prin măestria dialogurilor vii și reale, datorit d-lui C. Sandu-Aldea, doue poezii de Goga (una reproducă din Viața rom. dela Iasi), continuarea studiilor d-lui Murnu despre »Monumentele antice din Roma«. Tot aci dl Agărbiceanu își continua novela »Nepotriviri«. Urmează apoi o droae de fraze despre esoposiția de artă din Veneția de Zoe Gârbea și o cronică neobicinuit de săracă.

— Deosebit de interesante pentru cercetătorii literari constatările, pe cari le dă dl Iorga în Nr. 32 al revistei »Floarea darurilor« cu privire la opera poetică din tinerețe alui Alexandri. Mai aflăm în nr. acesta, pe lângă traduceri din lit. străine și descrieri de călătorie, duioase cântece din Maramureș publicate de Alex. Țiplea.

— În nr. 45 al »Unirei« din Blaj interesante știri despre românii din protopopiatul Giurgeu (cot. Ciucului) în legătură cu sinodul protopopesesc ținut în Alfălău.

— O drăgălașe poezie de G. Ranetti (Inmormântare), o schiță frumoasă prin naivitatea conținutului (M'hăiță) de Natalia Iosif ne aduce nr. 45 al »Sămănătorului«. Dl Scurtu apreciază favorabil poeziile lui Z. Bărsanu apărute la »Minerva«. Cronica veselă e scrisă de A. Mirea.

— Nrii 245 și 246 ai »Gazetei Trans.« reproduc cuvântarea d-lui V. Onițiu despre regretatul Iosif Vulcan ținută la adunarea generală a »Soc. pentru fond de teatru român« în Cohalm.

— În »Unirea« dl Dr. Ioan Rațiu își continuă studiul amănunțit — poate chiar prea amănunțit — despre Vasile Fabian Bob.

— Știri îmbucurătoare ne dă dl Iorga în Nr. 54 al »Neamului românesc« despre „Liga culturală“, care se află sub conducerea generalului Budișteanu. Va tipări un călindar „care va cuprinde chipuri de domni și de Români mari, într'un bielșug, ce nu s'a mai întimpinat la noi, iar ca text, poezii originale, povestiri, descrieri de călătorii, articole de istorie“. Se

vor ținea în localul Ligei conferențe, cari „vor lămuri lucruri privitoare la Români, din toate punctele de vedere“. La prima Ianuarie își va deschide biblioteca, la primăvară va patrona o expoziție istorică la Iași și acuși va eda cărți pentru popor cu 10 bani volumul. Estrag din articolul d-lui Iorga următoarele cuvinte admirabile prin adevărul, ce-l cuprind: „Nu se poate face naționalism mai autentic și mai corespunzător scopurilor sale firești decât lucrând la alcătuirea acestei opere, care e cultura națională“.

Z. P.

— „*Răvaşul Poporului*“ este numele unei noue foi, ce va apărea în Fălticeni la 15 Nov. n. sub direcția d-lor Mihaiu Sadoveanu și Artur Gorovei — spune „Vocea Tutovei“. Când a apărut „Răvaşul“ nostru mai întâiu unii sfătoși, cari de pe atunci îl priviau cu ochi rei, se acățau de numele lui, că n'ar fi românesc... Eată acuma scriitorii de cei mai buni își botează cu acest nume foile lor, iar ale noastre ziare mai toate au acum „crestături“... Dorim isbândă noului confrate, pe care-l așteptăm cu drag.

— „*Candela*“ din Cernăuți nr. 11. apare cu bogat cuprins de articoli teologici și informațiuni. Frumos semn de frățietate dă anunțând toate cărțile apărute în editura noastră, vro zece volume.

— A apărut în Cernăuți o nouă foaie poporală »Deșteptarea« despre care am înțeles că are hotărîrea bună de a se feri de politică și a slugi interesele înalte ale culturii naționale; n'am văzut-o până acum, dar o salutăm.

— »Drapelul« (nr. 128) se ocupă de chestiunea școalelor și constată că am putea mântui mult, și după legea cea nouă, dacă am lucra cu sistem. „Dar a lipsit și lipsește pe întreaga linie sistemul în lucrare.“ E curioasă aceasta observație:

„Acțiunea parlamentară a deputaților nostri s'a *înfundat* pe neașteptate. Nici astăzi nu știm deslușit, ce s'a întâmplat, de s'a încheiat lupta din parlament în mod așa *brusc*, la aparență din cauza unei greșeli de formă. Să nu știe »Drapelul« ce s'a întâmplat în 8 Aprilie n? Sau știe mai mult decât atâta, de vorbește așa de enigmatic?

— »Viitorul« noul ziar din București, verifică în nr. 15 o declarație a Dlui A. D. Holban: »În reformele morale stă viitorul României, mai mult decât în reformele materiale.« Credem și noi; și reformele morale ar fi chemată biserica să le facă...

— »Unirea« (nr. 47) are o entuziastă descriere a sfințirii bisericii parohiale din Gherla, sevărșită de însuși Episcopul Dr. Ioan Szabo. Raritatea unei liturgii solemne, celebrată de un Arhiepiscop, cu numeroasă asistență, a produs înpresiune adâncă în episcopescul oraș și corespondentul e rapit, extasiat, și recunoaște cu drag »sublimitatea și divinitatea religiunii atât de splendide în ceremoniile sale«.

— Asemenea foarte interesantă scrisoarea din Viena despre primarul Lueger și congresul catolicilor.

Poșta Redacției și Administrației.

Viena. Mulțumiri. Budapes. a. Asemenea. Scrisori vor urma. Șuceava. Pe cum vezi. Alvirescu. Se va publica cea din urmă. »El« se perde în scene fără legătură. Icoane după icoane; totul e însă în negură și ceață.

Se va publica: Din Logodnicia lui *Manzoni* un capitol trad. de *D. Tomescu*;

»Inmormântare« și »Apus de soare«, — poezii de *Al. P. Dăfin*.

»Pe șesul Moldovei« de Sandu *Alvirescu*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vânzare de pădure.

Din pădurea bisericii gr.-cat. din Lăpuu se vând prin licitare publică 578 lemne de lucru de stejar, și 420 lemne de foc goron și fag. Licitarea se va ținea în 20 Dec. n. 1907 10 oare a. m. la oficiul parohial din Lăpuu. Prețul de strigare e 2713 cor. Oferte, sosite după licitare nu iau în seamă. Prețuirea detaliată cum și condițiunile de licitare și contract se pot vedea: la curat. reg. al pădurilor (m. k. járasi erdögondnokság) în Hidalmás, la oficiul protopopesc în Cluj (Jókai u. 6.) și la curatorul bisericii din Lăpuu, în oarele oficioase. — Ultima gară la Lăpuu e stațiunea: »Jegenye gyogy fürdő.«

Lăpuu, la 3 Dec. n. 1907

Curatorul bis. gr.-cat.

Predicile lui Petru Maior

Vol. I. (pe Dumineci) 5 cor. vol. II. (pe sărbători) 1 cor.

Legate laolaltă 7 cor.

Propovedanii la morți, legate, 4 cor.